

RAPPORT

MØTER I UTSTILLINGSROMMET

Et utviklingsarbeid om
utstillingsdesign for museer

ANNELISE BOTHNER-BY

Kunsthøgskolen i Oslo, avdeling Design, 2015
PROGRAM FOR KUNSTNERISK UTVIKLINGSARBEID

PDF-utgave, Oslo 24.november 2015
Kunsthøgskolen i Oslo
ISBN 978-82-92613-54-2

Denne rapporten er en redegjørelse for utviklingsprosessen i min utforsking innen utstillingsdesign for fagmuseer. Utviklingsarbeidet er gjennomført innenfor Stipendprogrammet for Kunstnerisk utviklingsarbeid ved avdeling for Design, Kunsthøgskolen i Oslo, i perioden 2010-2015. Som interiørarkitekt er mitt utgangspunkt design av rom for menneskers handlinger og opplevelse. Temaet for utviklingsarbeidet er hvordan publikums romlige tilstedeværelse kan bli del av en utstillings fortellinger. Dette har jeg undersøkt gjennom praktisk utforsking ved design av ulike utstillingsløsninger i ulike fagmuseer.

Rapporten inneholder beskrivelser av designprosjektene gjennomført i prosessen, kunstneriske valg og vendepunkt, teori og dialog med fagmiljø. Rapportens første kapittel er en redegjørelse for utviklingsarbeidets undersøkelsesområde og valg av utforskningsform. Deretter følger en kronologisk redegjørelse for det utforskende utviklingsarbeidet. Sammen med rapporten har jeg etablert bloggen: <http://cargocollective.com/bothner-by>, som en nettbasert visuell portefølje, med foto og filmdokumentasjon av utviklingsarbeidets resultater.

Resultatet av mitt utviklingsarbeid er denne rapporten, den nettbaserte porteføljen som dokumenterer prosjektene i prosessen og *Refleksjoner*: En samling tekster som reflekterer over utstillingsdesignerens oppgave overfor et prosjekts ulike eiere og brukere. Kjernearbeidet i utviklingsarbeidet er utstillingen *Norvegiska romá – norske sigøynere. Ett folk – mange stemmer* som vil stå på Interkulturelt museum ut året 2016. Utstillingen dokumenteres i Kunsthøgskolen i Oslos vitenarkiv, KHIODA.

Det er mange støttespillere som har fulgt, bidratt og veiledet meg på veien i utviklingsarbeidet. Stor takk til min hovedveileder, Ellen Klingenberg, biveiledere Theodor Barth og Serge von Arx, til mine samarbeidspartnere på Interkulturelt museum, Kulturhistorisk museum, Naturhistorisk museum og SixSides, medstipendiater, studenter, tidligere studenter og kollegaer på Kunsthøgskolen i Oslo, til Stipendprogrammet for kunstnerisk utviklingsarbeid og til min støttende familie!

INNHold

0 – Introduksjon til utviklingsarbeidet	s. 7
0.1 Bakgrunn	s. 7
0.2 Undersøkelsesspørsmål	s. 7
0.3 Utstillingsdesign	s. 8
0.4 Designforskning og kunstnerisk utviklingsarbeid	s. 10
0.5 Fagmuseene som samarbeidspartnere	s. 12
0.6 Publikumsinvolvering	s. 13
0.7 Ulike posisjoner i ulike arbeidsrom	s. 14
0.8 Helhetsmodellen – et verktøy å tenke med i en kompleks situasjon	s. 15
0.9 Prosess	s. 16
1 – Den første fasen: kroppen i rommet (2010-2012)	s. 21
1.1 Trappebakkehagen, Naturhistorisk museum	s. 25
1.2 Spor på stedet, Oslo museum; interkulturelt museum	s. 29
1.3 Gedenkstätte Wolfenbüttel	s. 33
1.4 Aktører - en romlig installasjon, søylegalleriet KHiO	s. 37
1.5 Oppsummering utviklingsarbeid fase 1	s. 40
2 – Den andre fasen: 'meningen' i en utstilling (2012-2013)	s. 43
2.1 DMT, Kulturhistorisk museum	s. 47
Designeksperiment 1 – accumulation and destruction	
Designeksperiment 2 – accumulation and destruction	
Designeksperiment 3 – containing and transporting soul	
2.2 Gnisten, utstilling for Lysbuen industrimuseum, Notodden	s. 51
2.3 Oppsummering utviklingsarbeid fase 2	s. 54
3 – Den sammenføyende fasen (2014-2015)	s. 55
3.1 Norvegiska romá – norske sigøynere, Ett folk – mange stemmer, interkulturelt museum	s. 59
3.2 Campingvognverksted, interkulturelt museum	s. 64
3.3 Oppsummering utviklingsarbeid fase 3	s. 65
4 – Formidling	s. 69
4.1 Formidling mot museumsfaglig og designfaglig miljø	s. 70
4.2 Undervisning og involvering av studenter i utviklingsarbeidet	s. 70
4.3 Dokumentasjon og refleksjon over utviklingsarbeidet	s. 71
4.4 Oversikt over publikasjoner, presentasjoner og utforskningsarbeidet resultater	s. 71
4.5 Gjennomføring av obligatorisk innhold i stipendiatprosjektet	s. 75
5 – Utviklingsarbeidets referanseliste	s. 77
Vedlegg I. Fra «Romfolk i norge» til «Norvegiska romá/norske sigøynere»	s. 87

0. INTRODUKSJON TIL UTVIKLINGSARBEIDET

0.1 Bakgrunn

De siste tiårene har museene involvert publikum i stadig økende grad i sine virksomheter. Den statlige museumspolitikken har oppfordret til at museene skal øke sitt samtidige engasjement og demokratisere institusjonene.¹ Teknologisk utvikling har gitt verktøy til, og skapt forventninger om, involvering. Økt tilgjengelighet, brukerengasjement og mer individualiserte tilbud er en generell tendens på mange samfunnsområder.

Også i utstillingsrommet inviteres vi i stadig større grad til å tre ut av betrakterrollen, og blir deltagende på ulike måter. Utviklingsarbeidet oppsto som en reaksjon hos meg etter lang praksis som interiørarkitekt med spesialisering på utstillingsdesign. Min erfaring var at fagutstillinger gjerne involverer publikum og aktiviserer dem i et sosialt samspill motivert av et pedagogisk mål. Men resultatet ble at den fysiske utformingen av utstillingsrommet ofte ble behandlet primært ut fra funksjonelle hensyn. Utstillingene ble fylt med arbeidsstasjoner, oppgaver og instruksjer. Designoppgaven ble gjerne å skape romlige situasjoner som tilrettela for mer oppgavebasert aktivitet og dialog, mens atmosfæriske og sceniske opplevelser fikk mindre plass i utstillingene. Jeg begynte derfor utviklingsarbeidet med et ønske om å utforske publikums involvering på en annen måte. Som interiørarkitekt ønsket jeg å legge vekt på mulighetene som ligger i selve utstillingsrommet.

0.2 Undersøkelsesspørsmål

Jeg ønsket å undersøke hvordan jeg kunne designe for romlige situasjoner der publikums tilstedeværelse i rommet, og opplevelse av hverandre, ble en viktig del av opplevelsen av utstillingen.

Jeg innledet utviklingsarbeidet med spørsmålet:

Hvordan kan den romlige utformingen tilrettelegge for at ikke-verbale, eller verbale, møter mellom mennesker blir integrert i utstillingens mening?

Med dette spørsmålet legger jeg særlig vekt på å utforske romlige virkemidler. Jeg søkte spesielt mot analoge, samtidige situasjoner.

---

¹ Satsningsområdet *Brudd* er eksempel på nasjonal politikk som fremmer utstillingsformer som utfordrer publikums holdninger og skaper debatt. *Brudd*-prosjektet startet i ABM-utvikling 2003, og er en fortsatt pågående satsning i Kulturrådet. Kulturrådet, *Brudd*. <http://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/publikasjon-brudd>. Nedlastet 28.07.15

Det sosiale i seg var for så vidt ikke formålet. Jeg opplever dog det sosiale som en viktig del av en utstillingsopplevelse. For de fleste besøkende er et utstillingsbesøk en sosial situasjon. De færreste besøker utstillingen alene.² Publikum merker seg gjerne andres bruk av en utstilling. Det kunne derfor være interessant å undersøke betydningen av også de enkleste sosiale utvekslinger, ikke bare direkte samarbeid og dialog.

Underveis i utviklingsarbeidet har interessen for det sosiale møtet mellom besøkende blitt mindre vektlagt. Hvordan publikums romlige tilstedeværelse kan ha noe med innholdet i utstillingen å gjøre har fått større oppmerksomhet. Dette var en konsekvens av undersøkelsene i utviklingsarbeidet. Denne dreiningen beskrives i utviklingsprosjektets fase 2.

Fordi temaet for utviklingsarbeidet egentlig omhandler virkemiddelbruk i utstillinger, ikke utstillingens formidlingsmål, innebar utforskningsprosessen også å lete etter et utstillingsprosjekt med et tema hvor det ville være mest mulig aktuelt for publikum å inngå i utstillingens fortelling.

0.3 Utstillingsdesign

Fagutstilling

Utstillingsdesign blir på samme måte som begrepet design brukt både om produkt og praksis. Det betegner både den skapelsesprosessen som resulterer i et utstillingsdesign, og utstillingen slik den er formgitt. Som design ellers, innebærer prosessen at designeren jobber for eller med noen. Det å stille noe ut er et tverrfaglig samarbeidsprosjekt, gjennomført på utallige måter. Min praksis er som utstillingsdesigner for fagutstillinger. Betegnelsene *fagmuseer* og *fagutstillinger* benyttes for å skille natur- og kulturhistoriske museer fra kunstmuseer.³ Samarbeidet med fagmuseene om utstilling innebærer at man skal gi form til formidling av samlinger, tema, forskningsresultater eller forsknings spørsmål, aktuelle samfunnsproblemer m.m. Felles for denne type utstillinger er at det som skal stilles ut som oftest ikke er skapt for dette formålet. Dette skiller fagutstillinger fra kunstutstillinger flest. Det som finnes av materiale å stille ut i fagutstillinger er samlet inn fra annen bruk, tid og/eller sted. Alternativt må det skapes for utstillingen. Denne overføringen fra en situasjon til en annen innebærer at utstillingen er en ny kontekst som må formgis. Formgivningens formål kan være å presentere, rekonstruere eller re-kontekstualisere det som stilles ut.

---

2 Falk, *Identity and the Museum Visitor Experience*.

3 Huseby, «På grensen til kunst?»

Faglig ståsted

Enkelte skiller mellom *utstillingsdesign* og *utstillingsarkitektur*. En beskrivelse er at utstillingsdesign arbeider med utstillingens visuelle uttrykk og formgir utstillings-elementer, ofte uavhengig av utstillingsrommet. Utstillingsarkitekturen arbeider med utstillingsrommet (eventuelt rom i rommet), og behandler utstillingselementene og gjenstandene som en helhet.⁴

Andre vil beskrive utstillingsdesign som å ligge nettopp i grensesnittet mellom visuell kommunikasjon og romdesign.⁵ Fundamentalt for utstillingen er at innholdet som stilles ut står i en romlig sammenheng. Hvordan romlige elementer utformes, og hvordan det som stilles ut integreres i dette rommet, har betydning for hva det kommuniserer. En idé om et ønsket, eller flere ønskede budskap, ligger til grunn for en utstilling. Det er utstillingsdesignerens oppgave å artikulere dette.⁶ Utstillingsdesign kan betegnes som *scenografi*, med forståelsen av at scenografi handler om å formidle et budskap gjennom romlige virkemidler. Med romlige virkemidler mener jeg for eksempel lys, volum, struktur, proporsjon, tetthet, materialitet, farge, lyd. Gjennom romlige virkemidler forsøker utstillingsdesigneren å skape rom som formidler fortellinger og følelser. Romlig formidling av budskap betyr ikke det samme som at budskapet illustreres, men at de fortellende virkemidlene tilrettelegger for romlige opplevelser som står i dialog med utstillingens budskap.⁷

Det er denne sammensettingen av romlig praktisk og atmosfærisk utforming, og kommunikasjon av et budskap og innhold, som gjør utstillingsdesign til en fag-overskridende disiplin innenfor design.

Som interiørarkitekt er mitt utgangspunkt for utstillingsdesign rommet som opprinnelig fagområde. Interiørarkitektur handler om å designe for menneskers sanselige møte med rommet. Det innebærer designet av det som ligger innenfor ytterveggene, både de materielle elementene og mellomrommet mellom det fysiske – rommet for den menneskelige aktivitet. Det å designe for menneskenes sanselige møter er tosidig, i det innebærer både å designe for handlinger og opplevelse.⁸

For meg er utstillingsdesign å behandle møtet mellom mennesket, rommet og utstillingens tema som en helhet. Min holdning til utstillingsdesign følger de tidlige modernistiske arkitektenes ideer om et totalverk.⁹ En slik formholdning har

4 Eriksen, *Museumsarkitektur*, 96

5 Loreng, Skolnick og Berger; *What is Exhibition design?*, 6

6 Dornie, *Exhibition Design*, 7

7 Von Arx, *Researched Sceneography*, 2

8 Klingenberg, «Mellomrom»

9 *Gesamtkunstwerk*

til felles med installasjonskunst at publikums tilstedeværelse i rommet inngår i utstillingsverket. For meg blir da innholdet i det som stilles ut ikke noe som skilles fra romlig organisering. Jeg skiller altså ikke mellom utstillingsdesign og utstillingsarkitektur. Slik bryter jeg med et senere modernistisk utstillingsprinsipp der man ser på utstillingsdesignet som mer nøytralt i forhold til innholdet. Disse behandler utstillingsdesign snarere som en formoppgave, der utstillingsdesignet er et system med det formål å stille noe ut. Arkitekturen blir slik støttende til, og underordnet dette formålet.¹⁰

Jeg bruker betegnelsen *utstillingsdesign*, men beskriver likevel det å bruke romlige virkemidler for å skape fortellinger som *iscenesettelse*.

0.4 Designforskning og kunstnerisk utviklingsarbeid

Dette utviklingsarbeidet innen utstillingsdesign for fagmuseer gjennomføres i det nasjonale Stipendprogrammet for kunstnerisk utviklingsarbeid ved Kunsthøgskolen i Oslo. Programmet er en parallell til en akademisk forskerutdanning, men er særegent ved at forskningen er verksbasert. Det er det kunstneriske arbeidet som skal stå i sentrum for stipendiatenes prosjekter, og målet er å utvikle kunstnerisk kompetanse. I tilknytning til utvikling av designet skal jeg gjennom en kritisk refleksjon over eget arbeide søke å tilføre fagkompetanse til eget fagområde, og plassere eget arbeid inn i en faglig diskurs.¹¹

Kunstnerisk utviklingsdesign og designbasert forskning

Cristopher Frayling beskrev i 1993 skillene mellom forskning på, for eller gjennom kunstnerisk arbeid. På den ene siden finner vi en teoretisk basert studie av kunstnerisk arbeid eller resultat, mens alternativet skjer gjennom kunstnerisk praksis.¹² Utviklingsarbeidene som gjennomføres i Stipendprogrammet for kunstnerisk utviklingsarbeid tilhører sistnevnte kategori, gjerne betegnet som *kunstnerisk forskning* eller *kunstnerisk utviklingsarbeid*. Dette er et vidt og omdiskutert felt, men ofte fremheves stor grad av subjektivitet både i forskning, prosess og metode. Et annet kjennetegn er at man søker å finne formidlingsformer der bl.a. erfaringskunnskap og taus kunnskap kan verdsettes ved at det er representert i verksutviklingen selv.

På Kunsthøgskolen i Oslo forstås kunstnerisk utviklingsarbeid som «skapende aktivitet innen kunst og design, som bidrar til ny innsikt, erkjennelse, kunnskap eller som påvirker feltet. Aktiviteten er basert på kunstnerisk og

10 En av de fremste norske representantene for denne utstillingstradisjonen er interiørarkitekt Aud Dalseg. I hennes bok *Utstilling som form*, 25, beskrives utstillingen som en formal komposisjon.

11 Program for kunstnerisk utviklingsarbeid, «Stipendiatprogrammet», gir kortfattet programbeskrivelse.

12 Frayling, *Research into Art & Design*

designfaglig praksis, metoder og kritisk refleksjon, og skal deles med fagmiljø og allmennhet.»¹³

Innen designdisiplinene internasjonalt er diskusjonene mange vedrørende designbasert forskning. Det skilles, på samme måte som innen forskning på kunst, mellom praksisbasert og teoretisk fundert forskning. Innen den praksisbaserte forskningen finnes, tilsvarende som for kunstnerisk forskning, en rekke ulike definisjoner. «Research by design», «research based design» eller «designbased research» er noen av termene jeg har støtt på. Felles for mange av programmene for designbasert forskning er, etter min oppfattelse, større vektlegging av metodikk og prosessverktøy, og mindre verksfokus enn det som er kjennetegnet ved kunstnerisk utviklingsarbeid i Stipendprogrammet for kunstnerisk utviklingsarbeid.

I stipendprogrammet og på Kunsthøgskolen i Oslo regnes design inn under begrepet kunst. Mitt utviklingsarbeid er verksorientert. Jeg jobber innenfor den humanistiske designtradisjonen slik den gjennomføres ved designfakultetet på Kunsthøgskolen, som har en kunstfaglig forankring, med en eksperimentell og individuell tilnærming.¹⁴ Utviklingsarbeidet er gjennomført med utgangspunkt i min forståelse av fagpraksis i utstillingsdesign, basert på utdanning som interiørarkitekt og praksis som utstillingsdesigner for fagutstillinger gjennom flere år.

Utviklingsarbeid: Refleksjon i og på praksis

Da jeg entret programmet hadde jeg en forestilling om at det å forske, tross i at praksis var viktig, ville innebære at et system og metodeverk, som jeg ikke ellers som praktiserende designer hadde utviklet, ville måtte bli en sentral del av forskningen. Jeg skjelte blant annet mot systemdesign, og lette etter måter å organisere arbeidet slik at for eksempel årsakssammenhenger kunne forklares eller identifiseres systematisk.

Etter hvert, gjennom vektleggingen av å jobbe utforskende i praksis, oppdaget jeg at det rommet for refleksjon som programmet tilbyr, ikke trenger å innebære å sette virksomheten sin inn i et ukjent system. Snarere stiller det krav til dokumentasjon av, og det gir tid til, en mer grundig refleksjon over egen praksis og arbeid. Det gir mulighet til å rette oppmerksomheten mot erfaringene som gjøres, og søke etter teoretiske referanser og andre praksiser for bedre å forstå.¹⁵

13 Kunsthøgskolens beskrivelse, Kunsthøgskolen i Oslo, «Utlysning av KUF-midler http://www.khio.no/Intranett/Kunstnerisk_utviklingsarbeid/Utlysning_av_KUF-midler/

14 <http://www.khio.no/Norsk/Design/#2198>

15 I «Overlooking the Conceptual Framework» forsøker Shosh Leshem og Vernon Trafford å argumentere for et mer abstrakt forskningsrom for organisering og planlegging av hvordan den som forsker kan håndtere møtet mellom erfaringer og teori i en forskningsprosess. De foreslår en modell der teori og empiri ikke er to adskilte prosesser, men skjer samtidig, i en kontinuerlig utviklingsprosess.

Gjennomgående har jeg hatt et utforskningstema som jeg har forfulgt gjennom de ulike utstillingsprosjektene. I hvert utstillingsprosjekt som utformes ligger det erfaringer og spørsmål som reflekteres over og anvendes inn i neste undersøkelse. På den måten er ikke hvert utstillingsprosjekt underveis i utviklingsarbeidet bare et resultat: De kan sees som manifestasjoner som er forslag, men hvert resultat åpner også nye spørsmål eller perspektiver å se temaet under. Dette kan beskrives som en *iterativ* utforskningsprosess.

I *The reflective practitioner* fremlegger Donald Schön at hovedforskjellen mellom akademisk forskning og praksisbasert refleksjon er motivasjonen: Praktikeren ønsker å forandre noe, forskeren å forstå. For praktikeren er det også viktig å forstå situasjonen, men motivet for forståelsen er i neste omgang å kunne forandre situasjonen til en ny og bedre situasjon. Praktikeren vil derfor hele tiden redefinere situasjonen og skifte mellom ulike strategier i utforskningen. Hun vil skifte mellom å finne spørsmål, definere utforskningsprosess, konkludere, finne nye spørsmål og ny prosess, og nye konklusjoner.¹⁶

Utviklingsarbeidet har slik mye til felles med ordinær designpraksis. Men undersøkelsestemaet mitt ligger overordnet de enkelte utstillingsprosjektene. Refleksjonen i og på praksis skjer i de enkelte utstillingsprosjektene designprosses. Men også overordnet gjennomføres utviklingsarbeidet, ved at det reflekteres over undersøkelsestemaet i arbeidet med det enkelte utstillingsprosjekt, og reflekteres over sammenhenger og erfaringer fra et prosjekt til neste. Teori og fagreferanser trekkes inn underveis i prosessen og blir del av utviklingsarbeidets refleksjon og refleksjonsunderlag. Jeg setter ikke opp et system eller rammeverk på forhånd. Refleksjonen blir et fundament for videre arbeid som bygges gjennom utforskningsprosessen.

0.5 Fagmuseene som samarbeidspartnere

Utviklingsarbeidet har blitt gjennomført i nær kontakt med ulike fagmuseer. Jeg jobber med utstillinger som helhetlige installasjoner, der fagmuseenes kompetanse og engasjement er nødvendig for å kunne utvikle innhold og form sammen til en helhet, samtidig.¹⁷ Videre var det viktig å nå reelle publikummere i den «riktige» konteksten.

Underveis har det endret seg hvilke type utstillingsprosjekter det var mest hensiktsmessig å jobbe med. Innledningsvis valgte jeg å inngå ulike samarbeid som ville representere en bredde innen fagmuseene. Slik kunne de åpne for ulike muligheter for publikum som del av utstillingsopplevelsen. OM: Interkulturelt

¹⁶ Schön, *The Reflective Practitioner*, 146-147.

¹⁷ Jeg reflekterer over dette i teksten «Tverrfaglig samspill» i *Refleksjoner*.

museum var aktuelle med en dilemmabasert formidling med tema som omhandler mellommenneskelige forhold. Slike utstillinger har ofte en verbal form, i liten grad basert på samlinger. Naturhistorisk museum i Oslo har en omfattende gjenstandssamling og tematikk knyttet til våre omgivelser, og minnestedet i Wolfenbüttel handler om vårt forhold til historie. Etter hvert ble det aktuelt å samarbeide med Kulturhistorisk museum i Oslo forbindelse med et forskningsprosjekt som ga mulighet for å undersøke opplevelsen av materiell kulturarv grundigere. Prosjektets utgangspunkt var at ting har skiftende verdi og status avhengig av kontekst.

Det har vært noen utfordringer forbundet med å jobbe med reelle utstillingsprosjekter i museene, da utstillingsproduksjoner er komplekse prosesser og flere har vært utsatt for større endringer og utsettelse. Etter første fase tok det også noe tid å finne passende prosjekter for avsluttende arbeid. I perioden våren 2012 - våren 2015 valgte jeg derfor å jobbe redusert 50% med utviklingsarbeidet. (I denne perioden ble arbeidet avbrutt av en barselpermisjon.)

Et prosjekt jeg har gjennomført utenfor stillingen som stipendiat ved Kunsthøgskolen i Oslo er med i denne rapporten. I arbeidet med utstillingen *Gnisten* for Lysbuen utdypet jeg erfaringer jeg gjorde i designeksperimentene med Kulturhistorisk museum i samme periode. Jeg tar derfor med refleksjonene i denne rapporten over arbeid i fase 2.

Jeg har valgt å jobbe med museer i nærheten av der jeg er ansatt og bor, i Oslo. Jeg har jobbet med museene over lengre tid, og brukt mye tid i utstillingsrommene både før og etter utstillingsåpning.

0.6 Publikumsinvolvering

Parallelt med demokratisering i museene har designfagene hatt en utvikling fra design *for* til design *med* brukere og eiere. Mitt utviklingsarbeid er publikumsorientert, men jeg vil ikke kalle det brukerorientert design. Brukerorientert design er inspirert av tenkningen fra aksjonsforskning og har som formål å jobbe med brukermedvirkning for å forbedre eller forandre en situasjon gjennom involvering av de berørte brukere. I mitt utviklingsarbeid er brukerinvolvering snarere et verktøy for meg i min utforskningsprosess.

Min involvering av brukere, og intervjuer og observasjoner av publikum i utstillingsløsningene jeg har utarbeidet, har i stor grad handlet om min egen forståelse og opplevelse av effekten av løsningene.

Innledningsvis gjennomførte jeg et kurs i deltagende forskning og kvalitativ intervjueteknikk. Erfaringen var at den individuelle persepsjon av rom er vanskelig å observere eller intervjuere deltakere om, og det dukket opp et enda viktigere spørsmål: er det hensiktsmessig å bruke mye tid på å forsøke å verifisere effekt? Derimot fikk jeg gjennom dette kurset en bevissthet om hvorledes jeg bruker dialog med menneskene jeg designer for, og med, som en del av egen kreativ prosess. Jeg opplevde at disse samtalene både frembringer empati og fungerer for meg som en form for idémøter. Samtalen handler ikke bare om å lytte, men er en måte selv å tenke over egen relasjon til det som foreligger. Det opplevdes som et verktøy i den kontinuerlige prosessen der jeg veksler mellom å foreslå og å vurdere, mellom antagelser og observasjoner.¹⁸

Innenfor de enkelte designprosjektene har jeg dog gjennomført brukerinvolvering underveis i utviklingen i ulik grad. Forfatteren av *The Participatory museum*, Nina Simon skiller mellom brukerinvolvering i utstillingsløsningene og i utstillingsens tilblivelsesprosess. I hovedtrekk tilhører den brukerinvolveringen jeg har jobbet med i de ulike utstillingsprosjektene den sistnevnte kategorien.

0.7 Ulike posisjoner i ulike arbeidsrom

Undersøkelsestemaet i mitt utviklingsarbeid er ikke hovedformålet for utviklingen av utstillingsprosjektene jeg har jobbet med. Det er snarere et mulig virkemiddel for formidlingen av et tema. Jeg opplevde raskt at temaet i mitt utviklingsprosjekt lett kunne overskygges av andre hensyn i det enkelte utstillingsprosjektet. Samtidig erfarte jeg at dersom utviklingsarbeidet mitt skulle være relevant for utstillingsdesign i museer, så måtte jeg undersøke publikums møter innenfor reelle prosjekter. Faren er at når utviklingsarbeidet har en slik birolle, så blir det lett svelget av de komplekse hensynene jeg må håndtere i et utstillingsdesign. Jeg har derfor valgt å plassere utviklingsarbeidet i et eget «rom» innenfor hvert prosjekt.

Jeg har vekslet mellom tre arbeidsrom – tre ulike posisjoner i stipendprosjektet. Disse er både konkrete og metaforiske:

• Utstillingsrommet

Hvert enkelt utstillingsprosjekt har et spesifikt utstillingsrom jeg designer for. Her utøves mitt kunstneriske utviklingsarbeid mot det publikumet hvert prosjekt har. De ulike utstillingsrommene jeg har jobbet i har ulike romlige befordringer, ulike kontekster både musealt og geografisk, og tilhører ulike museer med ulike utstillingsideologier.

¹⁸ Bothner-By, «Kvalitativt intervju som metode i en designprosess». Tilgjengelig på <http://cargocollective.com/bothner-by/Tekster>

- **Prosjektrummet**

Prosjektrummet er en metafor for samarbeidet jeg har hatt med de ulike museene. Jeg har et prosjektrum for hvert designprosjekt. Det er gjerne også et konkret rom i museet. Her møtes alle de ulike «prosjekteierne» med sine interesser. I det enkelte designprosjektene har jeg funnet min posisjon og mitt ansvar i en samarbeidsprosess som har et felles mål – en utstilling. Mitt utviklingsarbeid skjer her på premissene til det enkelte utstillingsprosjektet.

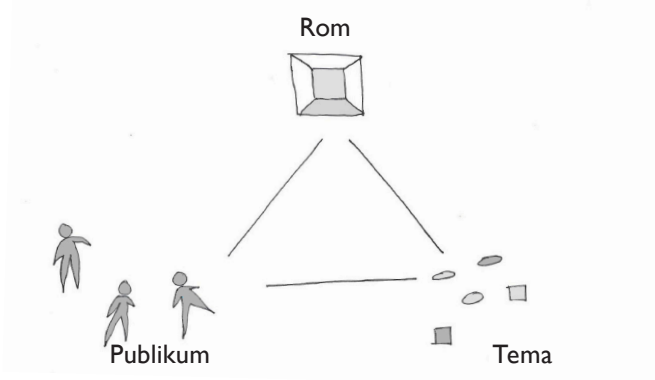
- **Utforskningsrommet**

Utforskningsrommet er både et konkret rom (Romlaboratoriet) på Kunsthøgskolen for eksperimenter og utprøvinger, og et metaforisk rom for refleksjonene i og på prosessen. I dette rommet flytter jeg utviklingsarbeidets undersøkelses-tema i forgrunnen for de enkelte utstillingsprosjektene jeg har arbeidet med.

0.8 Helhetsmodellen – Et verktøy å tenke med i en kompleks situasjon

Som et verktøy i utviklingsarbeidet har jeg laget et enkelt diagram for de relasjonelle forhold som jeg undersøker. Denne er basert på min forståelse av utstillingsdesign der jeg behandler relasjonen mellom de tre elementer; rommet, menneskets handlinger og utstillingens tema parallelt.

I prosessen har jeg brukt dette enkle diagrammet som verktøy for å kunne håndtere utforskningen av de komplekse utstillingssituasjonen. Slik kunne jeg definere at, og når, jeg tok for meg de ulike relasjonene i designprosessen for ulike utstillingsprosjekt. I utviklingsarbeidets første fase konsentrerte jeg meg særlig om relasjonen mellom kropp og rom. I andre fase undersøkte jeg både rommet som ramme for et tema og den direkte relasjonen mellom publikum og utstillingens budskap.

Illustrasjon: Helhetsmodellen

Innledningsvis betegnet jeg dette verktøyet som en *helhetsmodell*, ettersom jeg behandlet hele den romlige situasjonen som en helhetlig utstillingsopplevelse. Underveis i utviklingsarbeidet omdøpte jeg den til en *relasjonsmodell*. I begynnelsen var jeg opptatt av hva disse relasjonene formidlet. Hvert av de relasjonelle forhold: kropp og rom, rom og tema, tema og publikum, ble behandlet mer som illustrasjoner, som stod i relasjon til neste relasjonelle forhold. Etter hvert ble jeg mer interessert i å tilrettelegge for at publikum skal undersøke, oppdage og skape budskap selv. Jeg ble mer opptatt av å variere publikums posisjon i utstillingsrommet, for å skape varierte relasjoner som står i dynamiske relasjoner til hverandre. Altså som kan tilby flere mulige budskap.

Andre verktøy

Underveis i utviklingsarbeidet har jeg brukt andre verktøy enn i min tidligere praksis. Tilgang på Romlaboratoriet på Kunsthøgskolen har muliggjort fullskala utprøving med involvering av mennesker i rom. D-form har gitt muligheter for stor produksjon av fysiske modeller. Jeg har gjennomført en rekke designeksperimenter med involvering av brukere og samarbeidspartnere der jeg har undersøkt møtet med ulike tema romlig og materielt. Disse verktøyene har vært utviklet spesifikt i de enkelte utstillingsprosjektene.

0.9 Prosess

Utviklingsarbeidet er gjennomført som en iterativ prosess. Det består av tre faser. Denne rapporten følger prosessens utvikling og er bygget opp i kronologisk rekkefølge.

Fase 1: Kroppen i rommet (2010-2012)

Undersøkelsene i denne fasens designprosjekter dreier seg om forholdet mellom romlige virkemidler og publikums kropper i rommet. Jeg forsøkte å jobbe med koreografering og jobbe med menneskers forforståelser, og iboende erfaringer med romlig bruk og møter på andre mennesker i sosiale rom. I denne fasen oppdaget jeg hvordan romlige elementer kan virke som aktører i møtet mellom mennesker. Undersøkelsene bestod av *Trappebakkehagen* på Naturhistorisk museum i Oslo, *Spor på stedet*, en vandretstilling for OM; Interkulturelt museum (avd. Oslo Museum), installasjonen *Aktører*, og workshop-prosjektet *Gedenkstätte Wolfenbüttel* for Stiftung Niedersächsische Gedenkstätten.

Fase 2: «Meningen» i en utstilling (2012-2013)

I den neste fasen ønsket jeg å undersøke møtet mellom publikum og utstillings «mening» grundigere. Utviklingsarbeidet har dreier seg om undersøkelser av publikums møte med utstillingens innhold, og hvordan romlig behandling kan ramme inn utstillingens tema. Jeg har undersøkt ulike former for kontekstuali-

sering som resulterte i at ideen om det autentiske objektet ble utfordret. Jeg oppdaget slik teoriene omkring tings skiftende verdi og status, avhengig av den situasjonen og konteksten de befinner seg i.¹⁹ Slik ble jeg opptatt av at utstillinger burde tilby dynamiske relasjoner fremfor forenklerende forklaringer.

Utviklingsarbeidet endret seg dermed fra undersøkelser med formål å finne ut hvordan menneskenes samspill i utstillingsrommet kan bli del av en fortelling. Ønsket ble nå å finne ut hvordan publikum kan ta del, eller få tilgang til, ulike perspektiver og betydninger. Formålet ble å legge mer til rette for den enkeltes egen tenkning om hva utstillingen kan bety. Andre besøkende er fortsatt en del av denne situasjonen. I denne fasen deltok jeg i forskningsprosjektet *Death, materiality and the origin of time (DMT)* ved Kulturhistorisk museum i Oslo. I tillegg gjennomførte jeg utstillingsprosjektet *Gnisten*, for Lysbuen Industrimuseum på Notodden utenfor stillingen som stipendiat.

Fase 3: Sammenføye erfaringene fra fase 1 og 2 i en utstillingsdesign (2014-2015)

I siste fase av utviklingsarbeidet valgte å jobbe med fagutstillingen *Norvegiska romá - norske sigøynere*, OM; Interkulturelt museum, fordi den handler om hvordan mennesker forholder seg til hverandre. Den handler om møtet mellom minoritetsgruppen romá og storsamfunnet. En utstilling der jeg mente det ville være viktig for publikum å se seg selv i møtet med utstillingens tema. Kunne utformingen bidra til en opplevelse av at dette angår meg, ikke bare at det handler om «de andre»?

I utstillingsløsningen forsøker jeg å sammenføye de tilsynelatende motsetningene: å sette publikum i en mer performativ rolle ved hjelp av romlige virkemidler, med en utforming som tilrettelegger for publikums egen, kritiske konstruksjon av mening. Jeg forsøker å få dette til ved å behandle rommet slik at publikum blir satt i posisjoner der de både blir subjekt og objekt for utstillingen.²⁰ Den andre besøkende kan både være motiv, og en du diskuterer med underveis – eller etterpå.

Utstillingen er en pioner-utstilling i og med at det er første gang fagmuseene lager utstilling om den minste av våre nasjonale minoritetsgrupper, norske rom (sigøynere). Dette er en politisk motivert utstilling, med intensjonen å bygge ned sterke eksisterende fordommer mot denne minoritetsgruppen. Det er ikke

¹⁹ Særlig innen de kulturhistoriske og etnografiske museene er tendensen nå at tingene igjen har blitt viktige for museene, men vektlegging av «autensitet» erstattes av teorier orientert mot tingenes skiftende status og verdi i ulike kontekster. Rognan og Bugge Amundsen, *Samling og museum*.

²⁰ Bruno Latour fremsetter at skillet ikke går mellom *subjekt* - menneske og *ting* - *objekt*, men at det er subjektive og objektive egenskaper eller posisjoner både i mennesker - i det som lever, og i ting - i den verden som omgir oss. Latour, «Where Are the Missing Masses? The Sociology of a Few Mundane Artifacts».

konsensus om budskapet og det er slik ikke et uproblematisk tema å lage utstilling om. *Prosjektrummet* blir tildels med inn i *utstillingsrommet*. En sentral del av utstillingsdesignet handler om å håndtere det å stille ut «de andre» og tilrettelegge for former der involvering og ønsker fra minoritetsgruppen blir ivaretatt.²¹ Tekstene i *Refleksjoner* er konsentrert rundt arbeidet med *Norvegiska romá - norske sigøynere*. I denne fasen går jeg utover utviklingsarbeidets tema. Samtidig inngår utviklingsarbeidets tema, publikums tilstedeværelse og møter med hverandre, i en helhetlig behandling av utstillingsdesignet.

Utvikling videre 2015

Er et designforslag et verk? Jeg er mer fortrolig med å se på designløsningene mine som forslag i manifestert form. Ofte finner man ut at noen ting ikke «virker» etter hensikten, eller det oppstår helt nye virkninger som man ikke hadde planlagt. Med manifesteringen av et design, dukker nye spørsmål opp som resultat av erfaringen, slik det også har gjort underveis gjennom prosjektene i mitt utviklingsarbeid.

En utstilling er altså ikke et avsluttet produkt i det utstillingen åpner. Gjennom møte med omverdenen skjer justeringer og tilpasninger. Utstillingen skal stå i flere år. Samfunnsmessig og politisk kontekst endres. Kanskje virker den etter hensikten? Statsminister Erna Solberg har i mars i år gitt Norges offentlige beklagelse til gruppen norske romá. Midler til ansettelse av en romá-fomidler ble tildelt. Museet møter nye grupper og ny bruk. Intensjonen med *Norvegiska romá - norske sigøynere* var opprinnelig at mye av utstillingen skulle bli til gjennom involvering etter åpning. Denne ambisjonen ble redusert av praktiske årsaker og begivenhetenes gang. Men fortsatt henger et kamera over møtebordet for å kunne slippe nye stemmer, og andre synspunkt, til. Med utstillingens fragmentariske organisering er det ganske uproblematisk å endre og erstatte enkeltscener.

Etter åpningen har jeg fulgt utstillingen tett, observert bruk, gjennomført små justeringer, deltatt i utviklingen av formidlingsopplegget rettet mot skoleelever, og jeg har utviklet et prosjekt knyttet til campingvognen som inngår i utstillingen. Campingvognen er utstillingens eneste autentiske objekt som representerer roma-kultur, og inngår nå i museets samling. Den skulle opprinnelig pyntes av en gruppe roma for å stilles ut, men det ble ikke gjennomført pga utenforliggende hendelser. Vi laget en film om vognens transformasjon fra et hjem til et museumsobjekt, og lot ellers vognen stå ganske urørt.

---

21 Se vedlegg om samarbeidsprosess: Fra «Romfolk i Norge» til «Norvegiska romá/norske sigøynere».

I utviklingen av bryllupsrommet i utstillingen samarbeidet jeg tett med romá kvinner. Erfaringen fra dette samarbeidet la grunnlag for ønsket om videre samarbeid om campingvognen og iscenesettelsen av denne. Jeg laget et design-verksted-prosjekt for campingvognen. I tillegg til å utvikle utstillingen av campingvognen, ønsket jeg å bruke dette verkstedet til å formidle mitt kunstneriske utviklingsarbeid og utstillingsdesigns betydning til designere, museumsansatte og dem som besøker utstillingen *Norvegiska romá - norske sigøynere*. Museets roma-formidlere ble involvert og jeg inviterte en gruppe til et kultur møte hvor vi sammen ordnet campingvognen for sommersesongen, på den måten roma gjør. Dette var grunnlag for videre utvikling og refleksjon over kontekstualisering av materielle objekter gjennom utstillingsdesign. Dette reiste interessante spørsmål omkring det å formidle eller utforske, men de drøfter jeg foreløpig ikke. Med den korte tiden og museets nedbemanning i sommerperioden, har jeg foreløpig valgt å la verkstedet som formidlingsrom utgå. Resultatet fra vårens kultur møter står utstilt som et tillegg til den faste utstillingen gjennom sommeren. Dette inngår ikke i prosjektets kunstneriske vurderingsgrunnlag, men reiser noen problemstillinger rundt representasjon som jeg behandler i teksten «Å stille noen ut» i *Refleksjoner*.

1. DEN FØRSTE FASEN: KROPPEN I ROMMET (2010-2012)

1. DEN FØRSTE FASEN: KROPPEN I ROMMET

«Romdesign handler om det som går ut over byggverket selv - om handlingen, opplevelse av rommet, elementer og gjenstander i rommet og mellomrommet mellom dem. Handlingen er romdesigns utgangspunkt, og rommet og arkitekturen formes etter den.»²²

Som utstillingsdesigner formgir jeg rom med intensjoner om bruk og forståelser. Romlige elementer, teksturer, farger, lys, volum, siktlinjer, mellomrom er eksempler på mine virkemidler. Til grunn ligger en tro på at vi forstår verden med våre kropper. Fenomenolog Maurice Merleau-Ponty hevder at kroppen er selve subjektet for bevisstheten, og at kroppen er i en ikke-verbal dialog med situasjonen vi er i, der vi møter rommene og de andre besøkende.

Jeg undersøker gjennom praksis på hvilken måte utstillingsarkitekturen kan formgi et handlingsrom som tilrettelegger for møter mellom de besøkende. Kan dette møtet aktualisere det som er utstillingens tema? Kan opplevelsen av hvordan kroppen bruker rommet knyttes til utstillingens tema?

Trappebakkehagen, Naturhistorisk museum:

Kan publikum erfare utstillingens tema gjennom handling og bevegelse?
 Kan andre publikums bruk av rommet ha betydning for egen opplevelse i temaet utstillingen omhandler?

Spør på stedet, Oslo museum/Interkulturelt museum:

Hvordan kan romlige virkemidler koreografere for møter med andre besøkende i rommet?

Kan dette møtet aktualisere det som er utstillingens tema?

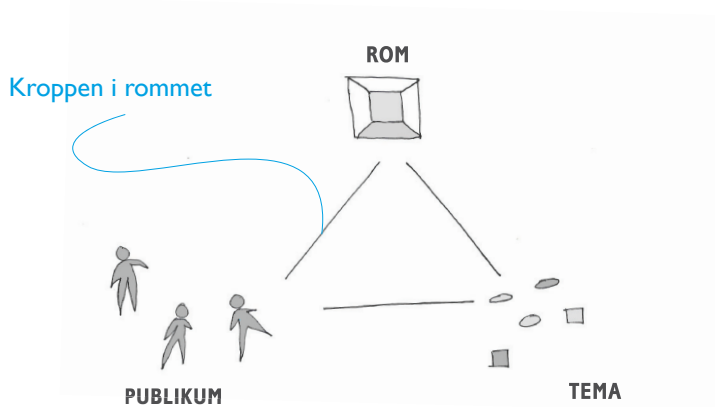
Gedenkstätte Wolfenbüttel, Wolfenbuttel :

Kanskje det har en særlig betydning dersom arkitekturen i seg selv er sentralt i temaet?

Hva slags møter rommer en slik arkitektur?

Aktører, Kunsthøgskolen i Oslo:

Hvordan virker romlige elementer som en aktør i samspill mellom mennesker?

Illustrasjon: Helhetsmodellen

1. 1 TRAPPEBAKKEHAGEN, NATURHISTORISK MUSEUM

PROSJEKTROM

Tema og formål

Prosjektet var del av universitetet i Oslo 200 års jubileum, og var en satsning på å formidle forskerglede og feltarbeid til de øverste trinn i grunnskolen. Temaet var landskapsformen *bakke*, og målet var at barna skulle observere denne landskapsformen og reflektere rundt hvilke egenskaper den har.

Organisering

Løsningen er utviklet i tett samarbeid med geolog og museumslektor Anne Birkeland.

Trappebakkehagen var et av flere elementer i et større formidlingstilbud som Anne Birkeland hadde ansvar for å utvikle. *Forskerspiren* kunne gjennomføres med eller uten *Trappebakkehagen*. Vi hadde derfor frihet til å gjennomføre et utforskningsprosjekt med stor feilmargin. Vårt formål var å lage et prosjekt som kunne testes ut i et par uker.

Jeg ønsket at installasjonen også skulle gjøres tilgjengelig for alle besøkende ved museet. Det ble utformingens premiss.

Prosess

Opprinnelig skulle temaet behandles i Geologisk sal. Etter de første utprøvinger av temaet mot publikum, valgte vi å flytte teamet ut i landskapet i et annet av museets formidlingsrom, Botanisk Hage.

Trappebakkehagen fungerte godt som formidlingssituasjon i forskerspiren. Trappebakkehagen ble satt opp vår og høst fra 2012-2015. I om lag det første oppsettet ble laget for å stå 2 uker, bygget innsatte ved Oslo Fengsel ett nytt sett trapper året etter.

Utover undervisningsoppleggets målgruppe traff Trappebakkehagen nye og tildels uventede målgrupper. Blant annet erfarte museet at det fungerte som formidling av begreper og betegnelser tilknyttet landskap til minoritetsspråklige grupper. Og særlig viktig at det fungerte som et godt tilbud til barnehager. Naboskolen begynte å bruke utstillingen i deres undervisning i kroppsøving.

PROSJEKTFAKTA

Faglig ansvarlig:
dr.scient, geologi, Anne Birkeland,
Universitet i Oslo

Designer: Annelise Bothner-By

Snekkerarbeid: Annelise Bothner-By,
Thomas Kalvatn Egset, Oslo fengsels
snekkerverksted

Sted: Botanisk hage, Oslo

Første oppstilling august 2011
Satt opp vår og høst 2011-2015

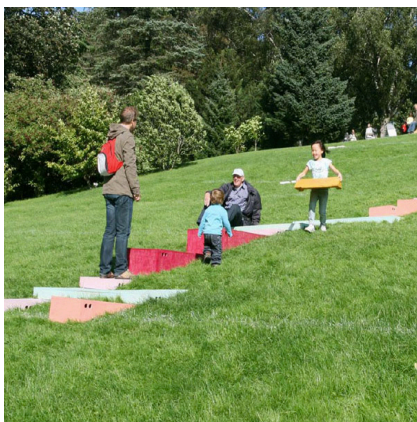

I Trappebakkehagen, Naturhistorisk Museum, våren 2011
<http://cargocollective.com/bothner-by/Trappebakkehagen>

Foto: Annelise Bothner-By

Trappebakkehagen, Foto: Annelise Bothner-By

UTFORSKNINGSROMMET

Hvordan kan publikums handling i rommet relatere til temaet for utstillingen? Kan det ha betydning hva andre mennesker i rommet foretar seg?

Med prosjektet *Trappebakkehagen* var målet å undersøke sammenhengen mellom kroppslig handling i rom og temaet for utstillingen. Temaet var landskapsformen bakke, og målet var at publikum skulle observere denne landskapsformen og reflektere rundt hvilke egenskaper den har.

Intuitiv bruk – Åpen installasjon:

Ulike mennesker bruker Trappebakkehagen på ulike måter. Inngangen til temaet er raus. Inngangen er egen erfaringshorisont.

Små øyeblikk av felleskap:

Begynner en person å flytte på et trinn, strømmer andre til, og folk som er fremmede for hverandre samarbeider om for eksempel å samle alle trinnene til en lang trapp.

UTSTILLINGSROMMET

Vi flyttet temaet ut av Geologisk sal til et annet av museets formidlingsrom, Botanisk hage, og laget utstillingen i en bakke i hagen og kalte den Trappebakkehagen. Kotelinjene i bakken ble malt opp med gressmaling, og en rekke løse trappe-trinn, bygget av fiberplater, malt i ulike farger og tilpasset ulike helningsgrader, ble spredt utover.

Trapp i kontrast til landskap:

Publikum satte trinnene sammen på forskjellige måter. Slik kunne de bli oppmerksomme på bakkens egenskaper. Både trapp og bakke er elementer vi kjenner godt, og vi blir kanskje bevisst på hva som er særegent for bakken, og hva som er særegent for trappen, hva de egentlig er for noe, nettopp fordi de løse trinnene litt overraskende står her hulter til bulter.

Publikum kunne se andre bruke trap-pene, eller bygge trapper på ulike måter.

1.2 SPOR PÅ STEDET, OM; INTERKULTURELT MUSEUM

PROSJEKTROM

Tema og formål

Utstillingen handlet om mennesker med minoritetsbakgrunn som har gjort en forskjell for samfunnet de tilhører, ulike steder i Norge. Utstillingen var rettet bredt mot de ulike museenes besøksgrupper. Museene kunne organisere gruppeopplegg for skoleklasser.

Organisering

Utstillingen ble koordinert av OM; Interkulturelt museum på vegne av Mangfoldsnettverket. Åtte museer var bidragsytere til innholdet i utstillingen. Oslo museum koordinerte sammenføyningene av de ulike museenes bidrag.

Designprosessen ble gjennomført basert på innsamlede bidrag. Utstillingsprosjektets arbeidsgruppe utformet utstillingen av relativt ferdig utviklet materiale, bestående av artikler, foto og enkelte digitale historiefortellinger og gjenstander.

De mange ulike bidragsytternes divergerende fortellinger og begrunnelser for valg av personer som skulle portretteres, endte i et stadig returnerende spørsmål om hvem sitt verdisyn som ligger til grunn for presentasjonen vi møter, og hva er argumentene bak? Vi endte med å gjøre svarene på disse spørsmålene til en viktig del av utstillingen.

Jeg inngikk som utstillingsdesigner i OM; Interkulturelt museums arbeidsgruppe.

PROSJEKTFAKTA

Første åpning OM; Bymuseet, mars 2012

En vandretutstilling om mangfold for OM; Interkulturelt museum, Arran Lulesamisk senter, Glomdalsmuseet, Opplandsarkivet, Akershusmuseene, Ryfylkemuseet og Haugalandsmusene, Maihaugen. Utstillingen er utviklet og tilrettelagt av Oslo Museum.

Utstillingsidé: Bente Guro Møller
Utstillingsdesign: Annelise Bothner-By
Prosjektleder: Sissel Olivia Ødegård
Praktisk tilrettelegging: Alvin Christie
Snekker: Frido Evers

Prosjektmedarbeidere:
Bente Guro Møller, Hans Philip Einar-
sen og Maryam Azimi, Oslo Museum
Anne Kalstad Mikkelsen, Arran
Lulesamisk senter, Sigurd Nielsen,
Glomdalsmuseet, Grethe Paulsen
Vie, Akershusmuseene, Åshild Marie
Øverland, Ryfylkemuseet

1.2 Spor på stedet, Oslo Museum/Interkulturet museum, mars 2012
<http://cargocollective.com/bothner-by/Spor-pa-stedet>

Foto: Annelise Bothner-By

Romlig utforskning av bevegelse og møter i ulike romlige strukturer, med studenter i koreografi og interiørarkitektur i Kunsthøgskolens Romlaboratoriet og scenerom.
Foto: Annelise Bothner-By

Spør på stedet. Foto: Annelise Bothner-By

UTFORSKNINGSROMMET

Undersøkelse:

På hvilken måte kan utstillingsarkitekturen formgi et bevegelsesmønster som tilrettelegger for møter mellom de besøkende?

Kan dette møtet aktualisere det som er utstillingens tema?

Opplevelse av egen tilstedeværelse i rommet:

Det strenge strukturerte rommet med klare ledemotiv var et mer interessant rom for publikumskroppen enn den alternative, mer organiske oppstillingen av søylene som ble testet ut.

UTSTILLINGSROMMET

Vandreutstilling tilpasses lokaler på 120 kvm. Installasjon kan sammenstilles på ulike måter.

Løsning:

Søylestruktur satt sammen til en stor installasjon. Portretter og presentasjoner av personer med minoritetsbakgrunn som hadde gjort en forskjell i sitt lokalsamfunn var distribuert på søylene. Informasjonsflatene vendte delvis baksiden mot publikum.

Spilingseffekt og møter med andre i rommet:

Publikum kommenterte romopplevelsen i denne strukturen. Særlig mange var opptatt av spilingseffekten. De var ikke sikre på om det var dem selv, andre besøkende eller de avfotograferte portrettene de så i rommet. Få kommenterte at det betydde noen for deres oppfatning av innholdet.

UTFORSKNINGSROMMET

Nytt spørsmål:

Jeg undret etter denne utstillingen på om det var viktig hva den romlige erfaringen betyr, eller om den bare forblir i det ubevisste.

Kan designeren med intensjon skape rom som utfordrer personlig sfære mellom mennesker?

Hvordan håndterer jeg makten jeg har? Bør publikum få mulighet til å identifisere hvorfor rommet har denne formen?

Og: hvilken betydning har det at en utstilling er signert? På et vis blir det kanskje mulig for publikum å vurdere om de «er med på» de intensjonene som ligger bak. Kanskje er det spesielt viktig i utstillinger som denne, som har en form for normativ intensjon.

Foto: Annelise Bothner-By

UTSTILLINGSROMMET

Diskusjonsbord:

Utstillingen ble tematisert ved bord tilrettelagt for diskusjoner mellom besøkende, med oppgaver og informasjon. Arbeidsstasjoner for gruppeopplegg for skoleklasser.

1.3 GEDENKSTÄTTE WOLFENBÜTTEL

PROSJEKTROM

Tema og formål

Gedenkstätte Wolfenbüttel er del av Stiftung Niedersächische Gedenkstätten. Minnested for henrettede under den nasjonalsosialistiske perioden i Tyskland. Henrettelsesstedet ligger i et høysikkerhetsfengsel. Stiftelsen ønsker å få nye perspektiver i formidlingen av den vonde krigshistorien. De inviterer studenter til en workshop for å utarbeide nye konseptforslag for minnestedet.

Gedenkstätte Wolfenbüttel publikum er pårørende som minnes ofrene. Ellers er det skoleklasser som skal å lære om deres historie. Publikum entrer gjennom fengselet på samme måte som om de skal til fengselet. Det er høy sikkerhet, registrering og mange låste dører å passere.

Organisering

Workshopen ble organisert av Høgskolen i Østfold ved professor Serge von Arx i samarbeid med *Gedenkstätte Wolfenbüttel*. Historiestudenter og scenografistudenter samarbeidet om løsningsforslagene. Jeg deltok i workshop med studentene. Designforslaget utarbeidet jeg sammen med Ann Sofie Godø og Annika Fischer.

Prosess

Workshopen varte i tre uker. Resultat ble en utstilling av konseptforslag på Rådhuset i Wulfenbüttel.

PROSJEKTFAKTA

Konseptforslag for *Gedenkstätte Wolfenbüttel*,
Stiftung Niederäcshise Gedenkstätten

Samarbeid med Ann Sofie Godø og Annika Fischer.

Utstilt i Wolfenbüttel Rådhus, Tyskland ,mai 2011.

1.3 Konzeptforslag Gedenkstätte Wolfenbüttel
<http://cargocollective.com/bothner-by/Gedenkstatte-Wolfenbuttel>

Foto: Annelise Bothner-By

UTFORSKNINGSROM

Undersøkelse:

Kanskje det har en særlig betydning dersom arkitekturen i seg selv er sentral i temaet? Hva slags møter rommer en slik arkitektur? Kan disse møtene også finne sted i utstillingen slik at publikum møter tema gjennom de møtene de gjør med hverandre?

Oslo Fengsel:

Fengsler har en arkitektur som umiskjennelig tar kontroll over menneskets kropp og deres sosiale samspill. Fengselsarkitektur er et ekstremt tilfelle av at arkitektur koreograferer menneskets handling og bevegelse.

På hvilken måte skjer dette? Hvordan ligger denne maktutøvelsen innbakt i arkitekturen? Før jeg reiste til Wolfenbüttel besøkte jeg Oslo Fengsel.

Romlige elementer som aktør i møtet mellom mennesker:

Fengselsarkitekturens romlige virkemidler gir kroppslig opplevelse av at handlingsrommet blir kontrollert. Like sterk er opplevelsen av hvordan det sosiale samspillet påvirkes av arkitekturen. Romlige elementer er aktive aktører i vårt samspill.

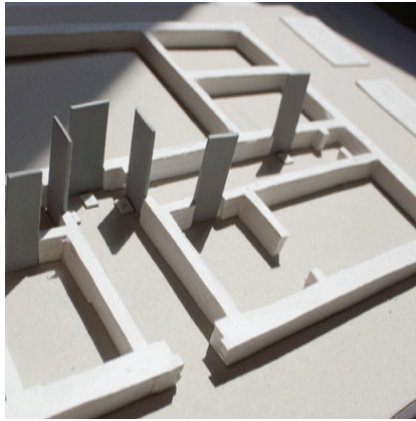
Foto: Annelise Bothner-By

UTSTILLINGSROM

Den tidligere henrettelsesbygningen i fengselet er viet minnestedet. Alle dører er fjernet slik at det fremstår som et stort utstillingsareal, med informasjonsplansjer og historiske faksimiler i de ulike rom. Henrettelsesrommet er tomt men med en enkel spot rettet mot det blodstente henrettelsesstedet og en minnetavle.

Løsning:

Henrettelsene i Wulfenböttel fengsel var resultat av dom etter en lov innført under den nasjonalsosialistiske perioden i Tyskland. Loven var «for folkets beste.» Det var makt satt i system, der den enkelte nærmest tilfeldig havnet i rollen som offer. På samme måte er fengselsarkitekturen en sterk bærer av ideologi satt i system. Dørene ble symbolet, illustrasjonen og den romlige erfaringen som både skulle kommunisere makttagernes syn på mennesket, og de individuelle skjebnene som ble offer for dette systemet.

Ill.: Modell Ann Sofie Godø, Annika Fischer, Annelise Bothner-By

Tanken var at fortellingen lå i selve situasjonen som oppstår mellom de som står på hver sin side av døra. Døren fungerer som en aktør mellom menneskene i rommet. Publikum blir satt i en performativ posisjon, der de har makt til å åpne døren, kontroll over den andre. De får en rolle i fortellingen. Det er døren som fungerer som subjektet som setter publikum i denne posisjonen. Publikum blir objekt.

1.4 AKTØRER, ROMLIG INSTALLASJON, KUNSTHØGSKOLEN I OSLO

PROSJEKTROM

Tema og formål

En romlig installasjon med performance. Er en undersøkelse av romlige virkemidler som aktør i møte mellom mennesker. Publikum, skolens ansatte og studenter, og inviterte eksterne gjester.

Organisering

Rominstallasjonen var initiert og gjennomført som et uavhengig prosjekt, i samarbeid med MA2 studentene i koreografi, Ingeleiv Berstad og Eivind Seljeseth, som gjennomførte en performance i utstillingsperioden. Gjennom en dansekoreografi undersøker de krysningspunktet mellom romlige, sosiale og sceniske måter å være aktører på.

Publikum oppfordres til å utforske og oppleve rommet sammen med dem i 10 minutters forestillinger i installasjonen.

Installasjonen står som en åpen installasjon i fire dager.

PROSJEKTFAKTA

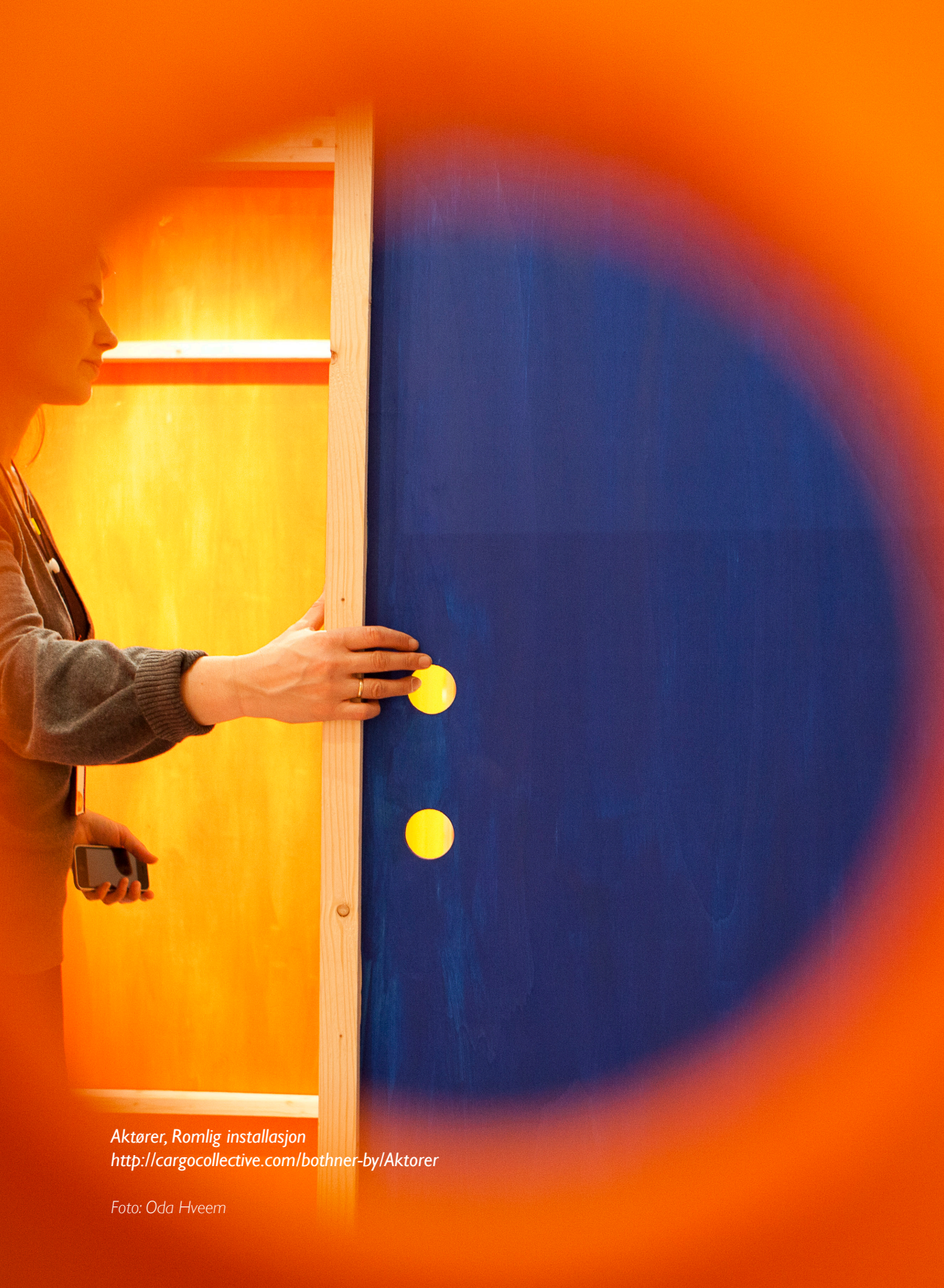
Designer: Annelise Bothner-By
Snekkerarbeid: Sceneteknisk avdeling Kunsthøgskolen i Oslo, Annelise Bothner-By

Sted: Søylegalleriet, Kunsthøgskolen i Oslos visningsrom.

Fargesetting: Masterstudent i design, Eva de Moor

Januar 2012

Aktører, Romlig installasjon
<http://cargocollective.com/bothner-by/Aktorer>

Foto: Oda Hveem

UTFORSKNINGSROM

Undersøkelsesspørsmål:

På hvilken måte forholder ulike mennesker seg til en romlig aktør, i dette tilfellet skyvedører?

Hva oppstår mellom menneskene i rommet når de kan påvirke andres handlingsrom? Hvordan reagerer de på andres handlinger?

Foto: Oda Hveem

UTSTILLINGSROM

Erfaring:

Publikum er fortrolig med kunstinstallasjoner og forventer ikke faglig innhold.

Ulike mennesker har ulike reaksjoner: fra passiv observasjon til engasjert utprøving og samarbeid.

Åpen installasjon opplevdes fri til å tolkes.

1.5 OPPSUMMERING FASE 1

Undersøkelsene i *Trappebakkehagen* (Naturhistorisk museum), *Spor på stedet* (Oslo museum), installasjonen *Aktører* og workshop-prosjektet *Gedenkstätte Wolfenbüttel* dreiet seg om forholdet mellom romlige virkemidler og publikums kropper i rommet. I denne fasen undersøkte jeg hvordan romlige elementer kan virke som aktører i møtet mellom mennesker. Jeg forsøkte å jobbe med koreografering av publikums aktiviteter, bevegelse og møter med romlige virkemidler.

Opplevelsen var at publikum oftest brukte rommene etter hensikten. Samtidig uttrykte de liten bevisstheten om hva bruken av rommet hadde med utstillingens tema å gjøre. Jeg lurte på om det egentlig ikke gjorde noe, om det var greit at opplevelsen av andre besøkende, av «liv» i utstillingen, ble liggende i førbevisstheten. Jeg lurte på om jeg burde endre undersøkelsesspørsmålet. Kanskje ikke møtet mellom mennesker skulle være fortellingen i utstillingen jeg utformet? Kanskje det bare var situasjoner jeg skulle søke å tilrettelegge for, slik at publikum kanskje kunne ha en form for varhet for andre mennesker? Ved utgangen av fasen ønsket jeg å undersøke møtet mellom publikum og utstillingens «mening» grundigere.

Fokus i *Trappebakkehagen* var hvordan publikums bruk av rommet kunne være bærende i formidlingen av utstillingens tema, som var gravitasjon. I prosjektet ble fenomenologisk tenkning om kroppslig erkjennelse av rom og sosiologiske teorier om deltagemotivasjon²³ og *open staging*²⁴ viktig grunnlag. Publikums aktivitet ble viktig, nettopp fordi utstillingens fortelling lå i hvordan publikum bruker rommet med kroppen. Jeg tok, sammen med samarbeidspartner på museet, geolog Anne Birkeland, utgangspunkt i publikums forforståelser og iboende erfaring med bakke. Mellommenneskelige forhold var ikke en del av utstillingens tema. En viktig erfaring var likevel hvordan det å legge opp til mer intuitive, ikke instruerte, samarbeid virket. Det intuitive samarbeidet førte til at det kunne oppstå sosiale øyeblikk mellom publikum.

I det påfølgende utviklingsarbeidet søkte jeg etter en annen type tema. Jeg søkte etter utstillingsprosjekter som handlet om mennesker, der mellommenneskelige møter kunne være aktuelle. *Spor på stedet* var en politisk motivert utstilling om mangfold produsert av Oslo Museum. Den handlet om hvordan mennesker med minoritetsbakgrunn blir mottatt ulike steder. I utforskningsrommet undersøkte jeg koreografering av bevegelse gjennom rom og av møter mellom mennesker, med romlige virkemidler. Jeg brukte sosiolog Edward T. Halls ideer om opplevelse av privat sfære for å utvikle romlige løsninger som kunne gjøre publikum oppmerksomme på hverandre, ved å utfordre personlige sfærer.²⁵

23 Falk. *Identity and the Museum Visitor Experience*

24 Open staging er et begrep Birgitta Cappelen bruker.

25 Hall. *The Hidden Dimension*.

Arbeidet med *Aktører* og *Gedenkstätte Wolfenbüttel* innebar undersøkelser av romlige elementer som aktører i samspill med publikum. Tenkningen er inspirert av Bruno Latours aktør-nettverk konsept.²⁶ Inngangen var en studie av Oslo Fengsles arkitektur, hvor det ble tydelig for meg hvordan enkelte romlige elementer blir en hovedaktør i spillet mellom mennesker. Et resultatet ble at jeg brukte dører som scenografisk virkemiddel både i samarbeidsprosjektet *Gedenkstätte Wolfenbüttel* og i installasjonen *Aktører* i Kunsthøgskolens galleri.

Med *Aktører* ble erfaringen at jeg ikke kan drive utviklingsarbeidet løsrevet fra fagmuseene. Installasjonen var en videre studie av arbeidet med fengselsarkitektur. I søylegalleriet ble *Aktører* erfart som en morsomt lek, snarere enn at det adresserte maktforhold mellom mennesker og arkitektur. I det videre utviklingsarbeidet valgte jeg derfor å jobbe med fagutstillinger, med de publikumskontrakter og de forventninger som ligger til de spesifikke museene. I tillegg søkte jeg tilbake til samspillet med fagkurator/innholdsansvarlig og faginnhold i fase 2.

Refleksjoner i perioden:

Besøkendes motivasjon for å engasjere seg i *Trappebakkehagen* diskuterer jeg i artikkelen «The Garden of Stairs» Tilgjengelig: <http://www.dreamconference.dk/wp-content/uploads/2012/03/Bothner-By.pdf>

Jeg beskriver designerens forsøk på å koreografere publikum for å utfordre personlige sfærer i paperet «The politics of participation» fremlagt ved Universitetet i Hildesheim 2012. Tilgjengelig: <http://cargocollective.com/bothner-by/tekster>

Essay om intervjueteknikk og kvalitativ metode i designprosessen skrev jeg i forbindelse med *Forskningskurs i deltagelsesbasert forskning*. Tilgjengelig: <http://cargocollective.com/bothner-by/tekster>

---

26 Latour: «Where Are the Missing Masses? The Sociology of a Few Mundane Artifacts».

**2. DEN ANDRE FASEN:
«MENINGEN» I EN UTSTILLING
(2012-2013)**

2 – DEN ANDRE FASEN: «MENINGEN» I EN UTSTILLING

Romlig design handler om å tilrettelegge for det sanselige møtet mellom mennesker og deres omgivelser. På den ene siden handler det om å tilrettelegge for den aktiviteten som skal finne sted, som jeg særlig konsentrerte meg om i utviklingsarbeidets Fase 1. På den andre side om å tilrettelegge for en opplevelse av hva rommet handler om. Dette er en mer abstrakt tilrettelegging. Det handler om å forsøke å møte forståelser av hva romlige elementer representerer, hvilke emosjonelle signaler de gir, ritualene rommet rommer og fortellinger de bærer med seg.²⁷

Tradisjonelt har det vært et skille mellom utstillingsformen der gjenstandene selv er motivet for opplevelsen i utstillingen, og de kontekstbaserte utstillingene der det som utstilles forklares for å bygge bro over avstand i tid, rom og opprinnelig situasjon.²⁸ Den gjenstandsorienterte utstillingspraksisen var begrunnet i at gjenstandene stod som formidlere i seg selv, som ikke burde forstyrres av kontekstualisering.²⁹ Tendensen er nå at tingene igjen har blitt viktige for museene, men vektlegging av *autensitet* erstattes av refleksjon rundt tingenes skiftende status og verdi i ulike kontekster.³⁰

I den situasjonen er det spennende å jobbe med ulike sammenstillinger av romlige virkemidler: både hva det betyr for et objekt å sette det inn i ulike kontekster, men også hva slags kontekster eller situasjoner som skapes for publikum med den måten man sammenstiller ulike objekter (det virker begge veier).

I fase 2 undersøkte jeg hvordan man kan jobbe med utstillingens fortelling i møte med mennesker gjennom praktiske designprosjekter.

27 Klingenberg, «Mellomrom».

28 Tidligere professor i interiørarkitektur ved Kunsthøgskolen i Oslo, Anne Alnæs, beskriver ytterpunktene i sin artikkel «Fra scenografi til minimalisme» i *Byggekunst* nr 4, 1998.

29 Eriksen, Anne. *Museum. En kulturhistorie*.

30 Rognan og Bugge Amundsen. *Samling og museum*.

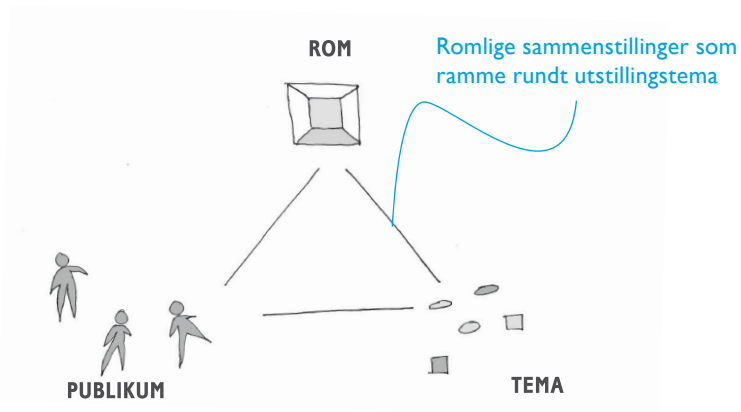
Death, materiality and the origin of time(DMT), Kulturhistorisk museum:

Hva betyr ulike kontekster for hvordan vi forstår objekter?

Hvordan formidle fortellinger gjennom ulike sammenstillinger av materialitet?

Gnisten, Lysbuen industrimuseum, Notodden:

Kan man vise at ting har skiftende verdi? Kan publikum involveres i å finne ut av historien?

Illustrasjon: Helhetsmodellen

2.1 DEATH, MATERIALITY AND THE ORIGIN OF TIME (DMT), KULTURHISTORISK MUSEUM

PROSJEKTROM

Tema og formål

Det internasjonale forskningsprosjektet *Death, materiality and the origin of time* ved Kulturhistorisk museum i perioden 2012-2013. Et forskningsprosjekt tuftet på ideer om det materielle som skiftende i verdi og status avhengig av kontekst.

Temaet er menneskers behov for å etablere et forhold til døden, gjennom å kytte døden til menneskelig tid.

Forskningsprosjektet dreide seg blant annet om å finne metoder for materiell utforskning for akademikere. I tverrfaglige designeksperimenter skulle akademiske forskningsspørsmål undersøkes gjennom å jobbe med å skape midlertidige materielle og performative installasjoner. Spørsmålet var om det å gå over til et annet språk, materielle uttryksformer, ville kunne tilføre andre type spørsmål.

DMT var også en undersøkelse i om utstillinger kan være et område som forskere kan bruke som del av forskningen, ikke er sted der forskningens resultat presenteres.

Organisering

Jeg deltok som designer både i forberedelser av designeksperiment-verkstedene og som deltager i mindre tverrfaglige grupper med en forsker, antropolog eller konservator. Kunstner, kurator og antropolog Alexandra Schüssler, og antropolog Peter Bjerregaard var ansvarlig for organisering.

Prosess

Hvert enkelt installasjonsarbeid var resultat av tett samarbeid i mindre grupper. Arbeidsmodellen innebar en veksling mellom refleksjon i, og på, praksis.

Resultat av designeksperimentene danner grunnlag for en avsluttende utstilling, trolig i 2016.

PROSJEKTFAKTA

Prosjekteier: Rane Willerslev, antropolog og director, Kulturhistorisk museum

Prosjektleder: Peter Bjerregaard, antropolog, Kulturhistorisk museum

Kunstnerisk ansvarlig: Alexandra Schüssler, kunstner og sosialantropolog, Schule für Gestaltung Basel

Prosjektet er et samarbeid mellom Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo og Universitetet i Århus.

Ekspertimentene ble gjennomført i Kulturhistorisk museum, Middeldalderparken, Bjørvika og Tulinnløkka

2.1 Death, Materiality and the Origin of Time (DMT), Kulturhistorisk museum
<http://cargocollective.com/bothner-by/Death-Materiality-and-The-Origin-of-Time>

Foto: Annelise Bothner-By

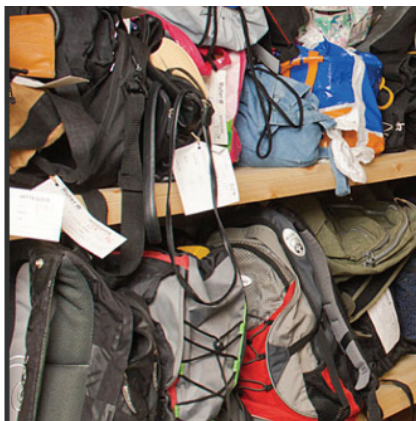

Foto: Annelise Bothner-By

UTFORSKNINGSROM

Designeksperiment 1: *Accumulation and Destruction*, Oslo, mars 2012

Undersøkelsesspørsmål:

Hva betyr ulike kontekster for hvordan vi forstår objekter?

Befaring i ulike samlinger:

Kulturhistorisk museums magasin, hittegodskontor, sosiale genererte minnesmerker. En konkret erfaring med objekters skiftende status i ulike situasjoner og kontekster.

Ideen om det autentiske objektet som bærer av fortelling ble utfordret. I sin nye situasjon opplevde jeg det usikkert om opprinnelsessted, funksjon og eierskap kan formidles eller gi objektet «status».

Et objekts livsløp og forgjengelighet:

Fremstillinger av forgjengelighet. Hvordan kunne vi tilrettelegge for en refleksjon rundt estetikken i destruksjon? Vi valgte å bruke skjøre egg som materialer i våre illustrasjoner av forgjengelighet.

Foto: Annelise Bothner-By

UTFORSKNINGSROM

Designeksperiment 2: *Accumulation and Destruction*, juni 2012

Undersøkelsesspørsmål:

Hvordan formidle fortellinger gjennom ulike sammenstillinger av materialitet?

Involvere publikum i akkumulering:

Paperstuck - akkumulering av en destruktiv forstyrrelse
Abstrakt fortelling. Ikke en intuitiv situasjon for deltagelse.

Samtalene, en felles refleksjon, er sentral del av opplevelsen i eksperimentene.

UTFORSKNINGSROM

Designeksperiment 3: *Containing and Transporting Soul*, mars 2013

Undersøkelsesspørsmål:

Hva betyr ulike sammenstillinger for hvordan vi forstår objekter?

Utgangspunkt for eksperimentet var tre forskningsprosjekter rundt materialitet knyttet til forstyrrelse i tradisjonelle begravelsesritualer: Gjenbegroinger i Uganda og Sør-Afrika og nettbasert kirkegård for tidligfødte barn. Spørsmålene forskerne jobbet med var hvordan vi håndterer sjeler som ikke har fått materielle beholdere, og hvordan materialitet brukes som del av menneskers «flytting» av sjeler.

Undersøke fremstilling av blod:

Fremstillinger som tar utgangspunkt i forestillingen om blodrødt blod og om «skyggeverdener» fremstår mer «virkelige» enn eksperimentene med blod. Assosiasjoner enn viktigere enn autensitet.

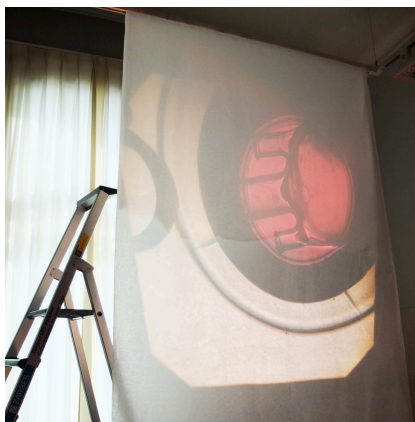

Foto: Annelise Bothner-By

2.2 GNISTEN, INDUSTRIMUSEET LYSBUEN PÅ NOTODDEN

PROSJEKTROM

Tema og formål

Utstillingen er basert på Norsk Hydros bedriftshistoriske samling på Notodden. Denne er basert på oppfinnelsen av lysbueovnen og produktet mineralgjødsel, funnet opp av Kristian Birkeland (1867 – 1917) og tilgjengeliggjort for verden gjennom entreprenøren Sam Eyde (1866 – 1940). Norsk Hydro ble etablert på Notodden i 1905. Prosjektet inngår i grunnlaget for en søknad om at området Notodden og Rjukan, med sin industrihistorie og tilhørende kulturminner, får en plass på UNESCOs verdensarvliste.

Telemarksgalleriet har skiftende kunstutstillinger, med både lokale besøkende og tilreisende turister. Med turistbussene følger litt større grupper besøkende.

Organisering og prosess

Jeg gjennomførte utstillingen som designer og konseptansvarlig i Sixsides.

Sixsides hadde ansvar for konsept, design og produksjon av utstillingen. Utstillingen ble utviklet i en tett samarbeid med historiker Trond Åsland.

Han frembrakte grundig dokumentasjon som både bekrefter og stiller spørsmål ved de historiene som samlingene er bygget opp om. Dette ga grunnlag for utstillingens historiefremstilling. Den både formidler en historie, og lar publikum få mulighet til å oppleve at historie er noe som skapes i gjenfortelling, og selv reflektere over mulige tolkninger av arkivmaterialet.

PROSJEKTFAKTA

Utstillingsrommet var et råloft. Arbeidet med utstillingen innebar å ivareta brukerbehov i byggprosjektet, og derfor samarbeid med motarkitekt og byggprosjekt som løp parallelt med utviklingen av utstillingen. Bygging og etablering av museum er gjort med bidrag fra Norsk Hydro, Yara, Tinfos, Telemark fylkeskommune, Telemark Utviklingsfond, Norsk Kulturråd, og Notodden kommune.

Sixsides:

Design og konsept, Annelise Bothner-By,
Medarbeidere: Dagny Øren, Line Herud, Lars-Petter Garen, Hege Børrud Huseby

Prosjekteier:

Prosjektleder: Helene Brekke, Telemarksgalleriet AS
Faglig ansvarlig: Trond Aasland

Samarbeidspartnere i utstillingsprosjektet:

Lys: Zenisk as
Multimedia: Back as
Møbel: Warbergs Snekkeri as
Stål: Autogen as
Scenografiske installasjoner: Kristine Gjems, Odd Art, Håvard Andreas Steensen, Den thailandske ambassade
Dekorator: Det glade Vannvidd as
Arkitekt: Truls Corneliussen, Søndergaard Rickfelt as

2.2 Gnisten, industrimuseet Lysbuen på Notodden
<http://cargocollective.com/bothner-by/Gnisten>

Foto: Bjørn Owe Holmberg

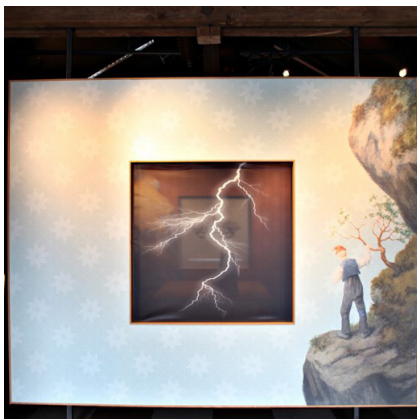

Foto: Thomas Nesse

UTFORSKNINGSROMMET

Undersøkelsesspørsmål:

På hvilken måte påvirker kontekstualiseringen av samlingen opplevelsen av objektene verdi og autensitet? Kan jeg formgi utstillingen på en måte som på samme tid både engasjerer i utstillingens fortelling, og oppfordrer publikum til egen kritisk refleksjon over både den historien og de objekter de møter?

Kan vi kontekstualisere øyeblikk fremfor gjenstander?

Sam Eyde visste at historie er noe du skriver, ikke noe som har skjedd. Det er mange myter rundt innovasjonsprosessen. Kan publikum ta del i utforskningen?

Foto: Thomas Nesse

UTSTILLINGSROMMET

Loftet er utformet til å danne en nøytral ramme om en iscenesatt utstillingsfortelling. Med fjerning av en rekke bæresøyler og med flater holdt i dyp grønne og mørke bruntoner, fungerer loftet nært en blackbox for en spot-lyssatt utstilling. Loftsrommets hovedstruktur er fortsatt leselig og den gjenblivende takkonstruksjon vil være synlig. Utstillingen er bygget opp av elementer som står fritt fra loftet, slik at løsningen er fleksibel.

Utstillingens kjernescener er fortellinger om øyeblikk der menneskene som har spilt nøkkelroller i den industrielle utviklingen møtes. Iscenesatt i kronologisk rekkefølge med 4 store eikebord, danner disse en sentral akse i utstillingsrommet. I bordene er det ulikt arkivmateriale under luker og lokk.

Mellom takstolene er det lagt opp til "observatorier" med gjenstander, bilder og film. Skilleveggene mellom rommets tre soner er tapetsert med grafiske motiv. Utover soneinndelingen ledes ikke publikum rundt, de kan fritt utforske utstillingen etter egen interesse og nysgjerrighet.

2.3 OPPSUMMERING FASE 2

I fase 2 valgte jeg å delta i det internasjonale forskningsprosjektet *Death, materiality and the origin of time (DMT)* ved Kulturhistorisk museum i perioden 2012-2013, et forskningsprosjekt tuftet på ideer om det materielle som skiftende i verdi og status avhengig av kontekst.³¹ Dette prosjektet ble gjennomført med få kontaktpunkter med et eksternt publikum. Fra 2012 tok jeg delvis permisjon fra min stilling som stipendiat mens jeg lette etter et prosjektsamarbeid for avsluttende prosjekt. I denne perioden gjennomførte jeg utstillingsprosjektet *Gnisten* for Lysbuen industrimuseum, Notodden. Selv om dette arbeidet utførtes utenfor stillingen, jeg har det med her fordi jeg her fikk undersøkt noen av erfaringene fra diskusjonene i DMT i en utstilling rettet mot publikum. Disse samarbeidene har gitt meg nye erfaringer knyttet til publikums møte med utstillingens innhold, og om hvordan romlig behandling rammer inn og peker på utstillingens tema.

I *DMT* forsøkte vi å undersøke ulike forskningsspørsmål gjennom å jobbe med materialer. Erfaringen utfordret ideen om det *autentiske* objektet. Utforskningen ledet til refleksjoner rundt tingenes skiftende status og verdi i ulike kontekster. I prosjektet *Gnisten* om Sam Eydes industrialiseringsprosess i Telemark tok jeg utgangspunkt i at historiefortelling er en konstruksjon. Jeg forsøkte å bruke romlige virkemidler som illustrerte og rammet inn fortellingen på en slik måte at man kunne kjenne på at man hørte eventyr, og så reflektere over hva det betyr for historien som fortelles, og pirre dem til å undersøke litt mer selv.

Inntil denne fasen jobbet jeg med at bruken av rommet og innholdet hadde felles tema. Jeg søkte etter en helhet i bruk og fortelling. I løpet av fase 2 går min helhetsmodell i oppløsning sammen med min erkjennelse av et nytt syn på utstilling: utstilling kan være et sted for utforskning snarere enn formidling – i betydning forklaring. Det er den besøkende selv som konstruerer sine fortellinger. Kan vi utforme utstillingen for utforskning snarere enn som presentasjoner? Min opplevelse var at undersøkelsen i seg selv var det som oppleves interessant. Med denne erfaringen følger en dreiningen i utviklingsarbeidet som en konsekvens. Jeg konsentrerer meg mer om den besøkendes møte med seg selv i utstillingen, fremfor at sosiale utvekslinger med andre besøkende er et mål. Andre besøkende er fortsatt interessante som speil og fordi deres gjøren inspirerer til egen interaksjon med utstillingen. Men like interessant oppleves å møte kuratorer og konservatorer sine relasjoner til det som stilles ut. Dette var også erfaringen til masterstudentene i design som jeg involverte gjennom deres kurs i *Socially responsive design* desember 2012. Jeg gikk ut av denne fasen med erfaringen om at romlig iscenesettelse må handle om å gjøre intensjoner og posisjoner tydelige for publikum. Disse posisjonene kan gjerne være ulike, slik at det er mer snakk

31 Etter en postkolonial periode, særlig innen de kulturhistoriske og etnografiske museene, er tendensen nå at tingene igjen har blitt viktige for museene, men vektlegging av *autensitet* erstattes av refleksjon rundt tingenes skiftende status og verdi i ulike kontekster. Rognan og Bugge Amundsen. *Samling og museum*.

3. DEN SAMMENFØYENDE FASEN (2014-2015)

3. DEN SAMMENFØYENDE FASEN

I fase 3 designet jeg utstillingen *Norvegiska romá – norske sigøynere* for Interkulturelt museum. Dette blir kjernearbeidet i utviklingsarbeidet. Utstillingen handler om møtet mellom minoritetsgruppen romá og storsamfunnet – En utstilling der jeg mente det ville være viktig for publikum å se seg selv i møtet med utstillingens materiale.

Fra å forsøke å sammenføre romlig utforming, publikums aktivitet i rommet og utstillingens tema til en helhet som forteller en ting, slik jeg gjorde i den innledende fasen f.eks. med *Trappebakkehagen*, så forsøker jeg i *Norvegiska romá – norske sigøynere* å designe utstillingen slik at publikum får ulike posisjoner å se materialet fra. Samtidig forsøker jeg å ramme inn situasjonene slik at publikum kan «gjennomskue» situasjonen de er satt i.

Det blir igjen aktuelt å ta opp spørsmålet jeg innledet utviklingsarbeidet med: «Hvordan kan den romlige utformingen tilrettelegge for at ikke-verbale, eller verbale, møter mellom mennesker blir integrert i utstillingens mening?» Erfaringen er at møtet med andre først og fremst er interessant i forbindelse med at man ser seg selv. Med prosjektets tematikk blir det viktigste å undersøke om utformingen kunne bidra til å gi publikum en opplevelse av at dette angår meg. Med dette fokuset blir møtet mellom publikum i rommet mindre viktig enn publikums opplevelse av egen tilstedeværelse.

I *Utforskningsrommet* gjennomfører jeg to designverksteder tilknyttet utviklingen av utstillingsprosjektet. Begge er undersøkelser av romlige virkemidler i utviklingen av utstillingskonseptet: Verkstedene har temaene: Bord og skygge. Hvordan kan publikum interagere med utstillingens fortellinger? Hvordan oppleves disse materialene i ulike romlige og materielle sammenstillinger?

3.1 NORVEGISKA ROMÁ - NORSKE SIGØYNERE, ETT FOLK - MANGE STEMME, OM; INTERKULTURELT MUSEUM

PROSJEKTROM

Tema og formål

Utstillingen viser bruddstykker fra norske romás historie, kultur, tradisjon og liv i dagens Norge gjennom film, fotografi, intervjuer, avisutklipp, tekst, gjenstander og andre kilder. Den bygger på et flerårig innsamlings- og dokumentasjonsprosjekt Interkulturelt Museum har gjennomført siden 2010 i samarbeid med det norske rommiljøet og med støtte fra Norsk kulturråd. Interkulturelt museum er åpent for generelt publikum og gjennomfører eget opplegg med skoleklasser. Skoleelever er en viktig målgruppe.

Hovedmålene våre med utstillingen var blant annet å:

- Øke og formidle kunnskapen om romás kultur og livsvilkår i det norske samfunnet, og å nedbygge fordommer mot og diskriminering av romá.
- Gi mulighet for romá til å fortelle sine egne historier og presentere sin kultur på egne premisser.
- Dokumentere og vise deler av romákulturens immaterielle og materielle kulturarv.

Organisering

Utstillingsprosjektet utvikles av en arbeidsgruppe. Utstillingsdesigner inngår i arbeidsgruppen fra tidlig konsept for utstillingen og gjennomfører hele utviklings- og produksjonsprosessen inkludert monteringsledelse, i tett samarbeid med museets ansatte.

Arbeidsgruppen har kontakt med representanter fra den norske minoritestgruppen roma. Samarbeidet er beskrevet av prosjektets fagansvarlig i vedlegg 1. Fra «Romfolk i Norge» til «Norvegiska romá/norske sigøyner».

Museets egen fagstab og tilknyttede samarbeidspartnere produserer og monterer utstillingen selv. Museet har eget snekkerverksted og utstyr for klipping og redigering samt grafiske produksjoner. Alt snekkerarbeid og tekstilarbeid gjennomføres på museet med støtte fra innleid hjelp.

Utstillingsprosjektet beskrives i *Refleksjoner*.

PROSJEKTFAKTA

Utstillingsprosjekt:

Norvegiska romá - norske sigøynerne, Ett folk - mange stemmer

Interkulturelt museum, avd. Oslo museum, Tøyenbekken 5, 0188 Oslo

Åpnet september 2014

Produksjonsår 2014

Semifast utstilling står minimum 2 år
Kvadratmeter ca 300 kvm

Faglig ansvarlig: Gazi Özcan

Kurator: Kristin M. Gaukstad

Film, foto: Fredrik Birkelund

Administrativ prosjektleder:

Daniella van Dijk-Wennberg

Designer: Annelise Bothner-By

Grafisk designer: Anne Christine Bergem

Designassistent: Anna Ferm

Multimedia: Back

Multimedia og lys: Multitechnic og Lars Hermansen

Film (campingvogn): Snöball Film

Produksjon av utstillingen er gjennomført av IKM selv. Byggearbeid og møbelproduksjon er gjort av Hagegutter, egne ansatte og innleide produksjonsteknikere.

1911-12

Oppskrift
på en
god, norsk
borger?

Norvegiska romá - norske sigøynere, Ett folk - mange stemmer
Interkulturelt museum, Foto: Fredrik Birkelund
<http://cargocollective.com/bothner-by/Norvegiska-roma-norske-sigoynere>

Hvordan blir man norsk?
Sjølvsagt: Børgerkap, Bolig, Skole

Foto: Annelise Bothner-By

UTSTILLINGSSROM

Utstilling i tidligere fengsel. Utstillingslokalet er ca 300 kvm. Lokalet tilhørte opprinnelig Grønland politistasjon, og var dennes arrest. Arealet er ytterligere tilført vegger og dører. Innenfor den romlige struktureringen er det fri publikumsflyt. Hver sone er selvstendig. Dokumentasjonsrommet i utstillingsarealets senter er utstillingens hovedscene.

Utstillingen deles i syv tematiske soner. Her presenteres bruddstykker fra norske romas historie, kultur, tradisjon og liv.

Arbeidet med, og tenkningen rundt løsningen beskrives i Refleksjoner.

Foto:Fredrik Birkelund

UTSTILLINGSROM

Bordinstallasjon i *Norvegiska romá - norske sigøynere*:
 Installasjon i utstillingen ble utviklet i samarbeid med representanter fra rom-miljøet. Bordet filmes ovenfra, mens bordet dekkes, mat lages eller dekor diskuteres. De som deltar i møtet er anonyme i det at vi bare ser deres hender og hører dem. Publikum står i møtedeltagernes posisjon.

Filmopptakene ble gjort på Kunsthøgskolen i Oslo og i utstillinglokalet til *Norvegiska romá - norske sigøynere*.

Arbeidet med, og tenkingen rundt løsningen beskrives i *Refleksjoner*.

Film og fotodokumentasjon fra prosess og utstilling er tilgjengelig på: <http://cargocollective.com/bothner-by/Norvegiska-Roma-Norske-Sigoynerne>

Foto:Torgil Pålrsrud

UTFORSKNINGSROM

Gjennom et tredagers bordverksted med inviterte deltagere, undersøkes bordet som arena og aktør. Kan bordet iscenesette det som skal skje, inviterer til en hendelse, ivareta en fortelling om noe som har skjedd eller noe som kunne ha skjedd?

Tema: Bryllupsfesten.

Bordet er både en aktør og «et felles fang». Det er det som skjer rundt bordet som er interessant. Hvordan kan det fanges; aktivitet eller presentasjon?

Deltagere er Mads Pålrsrud, Eva de Moor, Peter Bjerregaard og studenter fra MA design.

<http://cargocollective.com/bothner-by/Bordverksted>

Foto: Rosa Hernandez

UTFORSKNINGSROMMET

Ekspériment-verksted med skygge som materiale for utstillinger gjennomført november 2013. Skygger er et magisk materiale. Hvordan kan publikum selv ta del i utstillingserfaringer i lek med skygger? Undersøkelsene er knyttet til å bli kjent med skygger og projiseringer i rom, som et materialstudie som kunne være relevant for «ikke-materiell» kulturarv.

Gjennomført i samarbeid med interiørarkitekt Birgitte Appelong og interaksjonsdesigner Rosa Hernández.

<http://cargocollective.com/bothner-by/Skyggeverksted>

3.2 Campingvognverksted, Interkulturelt museum, 2015

Foto: Marte Vike Arnesen

UTFORSKNINGSROM

Baronesse Campingvogn; Museumsobjekt OMu.g001067

Undersøkelser rundt hvordan campingvognen som inngår i utstillingen *Norvegiska romá – norske sigøynere*, kan brukes og stilles ut.

Hva betyr det for vognen å bli utstilt, og hvordan opplever vi den i ulike kontekster? Enkelte har savnet mer forklaring, andre hevder at den ikke representerer romá slik den stod utstilt. Undersøkelser med ulike involverte, og opplevelse av vognen med forskjellig kontekstualisering.

En gruppe designere har blitt invitert til å istandsette vognen sammen med Rom-formidlere. Vognen blir organisert og innredet slik disse formidlerne gjør sine egne campingvogner i stand for sommersesongen

3.3 OPPSUMMERING FASE 3

om en diskusjon enn fortelling.

I utstillingsløsningen forsøker jeg å sammenføye de tilsynelatende motsetningene: å sette publikum i en mer performativ rolle ved hjelp av romlige virkemidler, og en utforming som tilrettelegger for publikums egen, kritiske konstruksjon av mening. Jeg forsøker å få dette til ved å behandle rommet slik at publikums kropp blir satt i posisjoner der de både blir subjekt og objekt for utstillingen.³²

Fra å forsøke å sammenføye romlig utforming, publikums aktivitet i rommet og utstillingens tema til en helhet som forteller en ting, slik jeg gjorde i *Trappebakkehagen*, så forsøker jeg i *Norvegiska romá - norske sigøynere* å designe utstillingen slik at publikum får ulike posisjoner å se materialet fra. Samtidig forsøker jeg å ramme inn situasjonene slik at publikum kan «gjennomskue» situasjonen de er satt i.

Utstillingene *Spor på stedet* og *Norvegiska romá - norske sigøynere* har til felles at de handler om hvordan vi forholder oss til andre mennesker. De er til dels normative. De har en eksplisitt målsetning om å bygge ned fordommer i samfunnet. Jeg mener de ikke kan oppleves som nøytrale rom, og har valgt å gjøre *Norvegiska romá - norske sigøynere* mer tydelig som en iscenesatt situasjon, med mer eksplisitt bruk av romlige virkemidler. I begge utstillinger ble det viktig å være tydelig på intensjonene bak og få diskusjonene fra prosjektrommet inn i utstillingsrommet. Kan publikum få oppleve spørsmålene prosjektgruppen diskuterte, fremfor et resultat som gruppen var blitt enige om? Utstillingen er ikke ferdig. Her kan nye stemmer slippe til. Det henger kamera klart for filming av nye møter. De fragmenterte rommene med bruddstykker av fortellinger kan endres til nye tema. (I følge fagkuratoren på museet var det første gang de lot et prosjekts dokumentasjonsmateriale, analysegrunnlaget, bli stilt ut, fremfor at «svarene» presenteres).

Gjennom erfaringene opparbeidet i utviklingsarbeidet har jeg endret holdning til hva det betyr å behandle utstillingen som en helhet. I de tidlige prosjektene har helhetsmodellen endt med at jeg forsøkte å «illustre» ulike tema gjennom hvordan publikum kunne møte utstillingens elementer. I *Norvegiska romá - norske sigøynere* designer jeg snarere romlige situasjoner der publikum – her og nå – står i relasjon til materialet de møter. Jeg forsøker å skape en form for dynamikk i relasjonen mellom romlige elementer, kroppens bruk av rommet og innholdet i materialet som er utstilt, som gjør at publikum selv må jobbe med sine forståelser av materialet de møter.

---

32 Bruno Latour postulerer i *After modernity* opp at skillet ikke er mellom subjekt menneske og ting som objekt, men at det er både subjektive og objektive egenskaper eller posisjoner både i mennesker – i det som lever, og i ting – i den verden som omgir oss.

4. FORMIDLING

4.1 FORMIDLING MOT MUSEUMSFAGLIG OG DESIGNFAGLIG MILJØ

Først og fremst har utviklingsarbeidet blitt formidlet gjennom utstillingsdesign i fagmuseer mot deres publikum.

Jeg har søkt å formidle utviklingsarbeidet mitt til to relevante fagmiljøer: Fagmuseene som jobber med utstillingsdesignere, og innen designfaget generelt, mitt eget fagområde interiørarkitektur og utstillingsdesignmiljøet spesielt. Utgangspunktet har i stor grad vært formidling av og refleksjoner rundt de praktiske designarbeidene. Utstillingsløsningene underveis har blitt besøkt av ulike grupper innen begge disse to fagområdene. Kjernearbeidet *Norvegiska romá – norske sigøynere* har p.g.a. sin tematikk og som et pionerarbeid fått en del oppmerksomhet, og besøk av ulike faggrupper, samt anmeldelser både i *Nordisk Museologi*³³ og i *Museumsnytt*³⁴.

Mot det museumsfaglige miljøet har jeg deltatt med presentasjon av mitt utviklingsarbeid i en rekke ulike fora nasjonalt og internasjonalt. Innen dette feltet er det relativt høy frekvens av møteplasser for forskning i fagområdet, der også utstillingsdesign er et tema. Jeg har bare presentert og deltatt på en konferanse rettet spesifikt mot fagområdet utstillingsdesign (på Central Saint Martins – University of the Arts i London). Der ble det også tatt opp at det finnes få møteplasser for faglig utforskning innen utstillingsdesign.

Mot det designfaglige miljøet har kontakten vært mer selvorganisert. Jeg har publisert en artikkel og fått dekning i fagtidsskrifter.³⁵

Ellers har jeg aktivt kontaktet og involvert designere som jeg tror kan være interesserte i utviklingsarbeidet. Disse har blitt involvert eller fått formidlet prosjektet direkte. Jeg har organisert flere designverksteder som har hatt en dobbeltrolle: formidling av utviklingsarbeidet samtidig som de som har blitt involvert har bidratt i utviklingsprosessen. Det siste designeksperimentet ble gjennomført i forbindelse med ferdigstilling av utviklingsarbeidet i juni 2015.

4.2 Undervisning og involvering i utviklingsarbeidet

En viktig formidlingsaktivitet har vært gjennom undervisningsprosjekter, forelesninger, presentasjoner og studentveiledning på Kunstthøgskolen, men også på andre designfaglige utdanningsinstitusjoner, blant annet Arkitekthøgskolen i Oslo, Westerdals School of Communications og Central Saint Martins i London.

33 Rashidi «Ting og rom. norske sigøynere, Oslo Museum (Interkulturelt Museum)».

34 Skjerdal «Romás levende liv eller et arkiv?»

35 Se oversikt over omtale/presse.

4.3 Dokumentasjon og refleksjon over utviklingsarbeidet

Kjernerarbeidet i utviklingsarbeidet er utstillingen *Norvegiská Roma – Norske Sigøynere. Ett folk – mange stemmer*. Utstillingen vil stå åpen for publikum på Interkulturelt museum ut året 2016. Utstillingen er dokumentert i tegninger, foto og film. Dokumentasjon av utstillingen vil inngå i Kunsthøgskolens vitenarkiv og den dokumentasjonsform som egner seg for Stipendiatprogrammet for kunstnerisk utviklingsarbeid.

Rapport

Tilknyttet rapporten er bloggen <http://cargocollective.com/bothner-by> med bilde og filmdokumentasjon av de viktigste utstillingsprosjektene i utviklingsarbeidet. Disse inngår i utviklingsarbeidets vurderingsgrunnlag.

Refleksjoner

Refleksjoner består av tekster som dreier seg om min rolle som utstillingsdesigner for utstillingen *Norvegiska romá – norske sigøynere. Ett folk – mange stemmer*. Tekstene handler om mitt arbeid med publikum, hvordan jeg jobber med de som stilles ut og med museets fagmiljø. Jeg kommer slik inn på hele designoppgavens omfang. Refleksjonene går derfor ut over utviklingsarbeidets spørsmål/hovedtema. *Refleksjoner* består av fire tekster i tillegg til introduksjonskapittelet: «På utstilling med andre», plasserer temaet for mitt utviklingsarbeid i forhold til andre måter å behandle sosiale utvekslinger i utstillinger. «Tverrfaglig samspill» handler om det å praktisere innenfor og avhengig av museets prosjektgruppe. I «Å stille noen ut» reflekteres over etiske problemstillinger knyttet til å stille ut en marginal gruppe, og hvordan jeg har valgt å håndtere disse i utstillingsdesignet. Den siste teksten, «Publikum i utstillingen», dreier seg om det å behandle publikum som subjekt og objekt på samme tid.

Refleksjoner er tekster som jeg håper kan ha faglig relevans for interiørfaget og for museum. Tekstene er skrevet slik at de kan stå hver for seg. Dette har jeg gjort fordi jeg tror at dersom de kan brukes som selvstendige tekster for artikler og presentasjoner øker muligheten for formidling. Det blir derfor noen gjentakelser i den samlede teksten i *Refleksjoner* og *Rapport*.

4.4 OVERSIKT OVER PUBLIKASJONER, PRESENTASJONER OG UTFORSKNINGS-ARBEIDETS RESULTATER

Museumsutstillinger:

Spor på stedet, Vandreutstilling for Mangfoldsnettverket ved Oslo Museum.

Visninger:

Bymuseet, Oslo Museum, 24. april 2012 – 9. sep 2012

Haugaland Museum, Haugesund, 1. okt. 2012 – 6. jan. 2013

Glomdalsmuseet, Elverum, 28. jan 2013 – 28. april. 2013

Ryfylkemuseet, 21. mai 2013 – 5. okt. 2013

Arran Lulesamiske Senter, Kirkenes, 22. okt. 2013 – 15. januar 2014

Akershusmuseet, Lillestrøm, 1. feb. 2014 – 1. juni 2014

Maihaugen, Lillehammer, september – november 2014

Trappebakkehagen/The Garden of Stairs, Geologisk utstilling i Botanisk Hage, Naturhistorisk Museum, Oslo. Første gang åpnet som prosjekt tilknyttet formidlingsprosjektet *Forskerspiren* under UiOs 200 års jubileumsfeiring i 2011. Gjenoppsatt vår-høst i perioden 2011-2014.

Gnisten, Fast utstilling i Lysbuen industrihistorisk museum, Telemarksgalleriet, Notodden. Prosjektet er gjennomført utenfor stipendiatstilling, med relevante refleksjoner for stipendprosjektet. Åpnet 7. september 2013.

Norvegiska romá - norske sigøynere, Ett folk – mange stemmer, utstilling om Norges minste nasjonale minoritetsgruppe. Oslo Museum, avdeling Interkulturelt museum. Åpning 14. september 2014. Utstillingsperiode ubestemt, sannsynlig 2-5 år.

KUF -basert workshops og undervisningsprosjekt med offentlig visning:

Gedenkstätte Wolfenbüttel, for Stiftung Niederächhise Gedenkstätten. Konseptforslag for minnested utviklet i samarbeid Ann Sofie Godø og Annika Fischer. Utstilt i Wolfenbüttel Rådhus, Tyskland mai 2011.

Aktører, Rominstallasjon med performance i samarbeid med dansecoreografene Eivind Seljeseth, Ingeleiv Berstad, og Kristin Ryg Helgebostad. Søylegalleriet, Kunsthøgskolen i Oslo, januar 2012.

Void, Kunsthøgskolen i Oslos messestand, Kurs for 2.år BA i samarbeid med Birgitte Appeløng, *Stockholm Furniture&Light Fair* 7.–11. februar 2012

Kulturmøte, Prosjekt med 2 års interiørstudenter, Installasjon tilknyttet utstillingen *Spor på stedet* på Oslo Museum 24. april 2012 – 9. sep 2012

De andre, Studentutstilling om universell utforming, Galleri R5 - Regjeringsbyggets i Akersgaten 5, åpning 23. mai, 2012

Accumulation and destruction, Socially responsive Design (SRVD) med MA design på Kulturhistorisk museum. Intervensjoner i Kulturhistorisk museums utstillinger, desember 2012

Death, Materiality and the origin of time, Forskningsprosjekt i kunnskapsgenerering gjennom utstillingsarbeid, Kulturhistorisk museum. Eksperimentutstilling i museets lokaler, Bjørvika og Tulinløkka:

- Accumulation and destruction 1. Middelalderparken Bjørvika, 27. mars 2012
- Accumulation and destruction 2. Tulinløkka, 22. juni 2012
- Containing and transporting soul, Tulinløkka, presentasjon 6. mars 2013

Bordet som aktør, Workshop med inviterte samarbeidspartnere og studenter fra Kunsthøgskolen, Romlaboratoriet, Kunsthøgskolen i Oslo, oktober 2013.

Shadows, Workshop med Birgitte Appelung og Rosa Hernandez, Romlaboratoriet, Kunsthøgskolen i Oslo, november 2013.

Baronesse Campingvogn; Museumsobjekt OMu.g001067 – Et utforskningsprosjekt. Workshopserie i campingvogn og gallerirom vår-sommer 2015

Eksterne presentasjoner/publisering/omtale:

Publisering:

«På utstilling med andre». Samarbeidet versjon av artikkel i Arkitektur N, inngår i boken Ellen S. Klingenberg (red.), Interiørarkitektur. Utgis høsten 2015.

«På utstilling med andre». Artikkel i Arkitektur N, Oslo, 2012

«The Garden of Stairs - Combining spatial and social experience in an education geology installation». Medforfatter Anne Birkeland. I: *The transformative Museum, proceedings of the DREAM conference* (Danish Research Center on Education and Advanced Media Materials). Odense, 2012

Presentasjoner/forelesninger:

Forelesning om fengselsarkitektur og meningen i rom, Stiftung Niederäschhise Gedenkstätten, mai 2011

Presentasjon av stipendiatprosjektets undersøkelsestema for eksternt referansegruppe, Romlaboratoriet, Kunsthøgskolen i Oslo, 20.oktober 2011

«The Garden of Stairs», Presentasjon med Anne Birkeland, NHM, på Dream conference *The Transformative Museum*, Universitetet i Roskilde, 23.-25. mai, 2012

«Trappebakkehagen, Iscenesettelser av formidling», i samarbeid med Anne Birkeland, NHM, *Museumspedagogisk fagdag*, Naturhistorisk museum, 26. mars 2012

«Kroppen i utstillingsrommet», Forelesning, Oslo museum, 20. June 2012

«The politics of participation - a reflection on the design for spatial presence and social interaction in the exhibition space». I samarbeid med Saphinaz Amal Naguib, UiO, på seminaret *Being Visitors - Becoming Producers. The poetics and Politics of Audience Participation*, Hildesheim, Tyskland, 26.- 28. okt. 2012

«Spor på stedet», Presentasjon på Norsk Kulturråds konferanse *Arkivale og museale praksiser*, Oslo 29.-30. november 2012

Trappebakkehagen ble presentert av Naturhistorisk museum på *Inquire conference*, Royal Botanical Gardens, Kew, London, 9.-10. juli 2013

«Publikums tilstedeværelse i utstillingen som scenografisk materiale», *Museologisk lunsj*, Universitet i Oslo, 7. november 2013

«The visitor as scenographic material». Presentasjon på PhD - Colloquium *Designing for Exhibitions*, ved Central Saint Martins (CSM), London 25. april 2014

«Sosiale situasjoner på og i utstilling». Presentasjon, Seminar i Universitetsmuseenes forskningsprosjekt *Forskning i felleskap (FIF)*, Universitetsmuseet i Bergen. 25.-26. Februar 2015

Utstillingen *Norvegiska romá - norske sigøynere* har blitt besøkt og presentert for en rekke fagrelevante grupper, blant annet styret i Museumsforbundet, Kulturrådet, Fag- og formidlingsgrupper fra andre museer, særskilt minoritetsgruppetematikk. Utstillingens installasjoner utlånt bl.a. til FAFO desember 2014

Omtale/presentasjoner av utviklingsarbeidet – utvalg:

Ingrid Halland Rashidi «Ting og rom. norske sigøynere, Oslo Museum (Interkulturelt Museum) 2014-2016» Anmeldelse i *Nordisk museologi* nr. 1 – 2015. <https://www.academia.edu/12091154/Ting_og_rom._Norvegiska_Rom%C3%A1_Norske_sig%C3%B8ynere._Oslo_Museum_Interkulturelt_Museum_>

Cecilie Skjerdal «Romás levende liv eller et arkiv?». Anmeldelse i *Museumsnytt*

2/2015. <<http://www.museumsnytt.no/anmeldelser/norvegiska-roma-norske-sigoynerne>>

Kaja Geiran, «Laboratorium for forskning og refleksjon», Arkitektnytt 5/ 2015

«De utvalgte» Portrettintervju, Tema *Grunnlovsjubileet*, «Norges arkitekter 200 år etter», Arkitektnytt 05/2014

Utstillingen Norvegiska romá - norske sigøynere, åpning 14. september 2014 ved Statsminister Erna Solberg, Kulturrådets leder Anne Aasheim, Ordfører Fabian stang, Romá representant Andreas Muller, museets styreleder Bernt Bull, faglig ansvarlig Gazi Özcan. Nyhetsinnslag NRK dagsnytt, Reuter, NTB

Naturhistorisk museum ved Anne Birkeland holder presentasjon av *Trappebakkehagen* på Norsk Kulturråds konferanse *Arkivale og museale praksiser*, Oslo 29.-30. november 2012

Trappebakkehagen presenteres av Anne Birkeland på Naturhistorisk museum på *Inquire conference* Royal Botanical Gardens, Kew, London, 9.-10. juli 2013

The Garden of Stairs presenteres i lærebok i museumsdeltakelse. The Estonian National Museum, 2014

Kontaktadresser for samarbeidspartnere i museene

Oslo Museum, Interkulturelt museum

Daniella van Dijk Wennberg, Avdelingsleder på Interkulturelt Museum og kurator Galleri IKM.

dw@oslomuseum.no, 22 05 28 30 / 33

Gazi Özcan, Fagansvarlig for utstillingen *Norvegiska romá - norske sigøynere*
go@oslomuseum.no, 22 05 28 30 / 36

Kristin Gaukstad, fagkurator for utstillingen *Norvegiska romá - norske sigøynere*
Avdelingsleder dokumentasjon og samling
kmg@oslomuseum.no, 23 28 41 70 / 72

Naturhistorisk museum, Universitetet i Oslo

Anne Birkeland (dr.sci.), Seksjon for utadrettet virksomhet,
anne.birkeland@nhm.uio.no, 22851797/ 95113562

Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo

Peter Bjerregaard Utstillingsrådgiver og prosjektleder DMT-prosjektet
peter.bjerregaard@khm.uio.no, 22845779/ 40106412

4.5 GJENNOMFØRING AV OBLIGATORISK INNHOLD I STIPENDIATPROSJEKTET

Stipendiatprogrammets obligatoriske kurs og seminar:

Artistic Research Forum:

19.-20. oktober 2010, Voksenåsen, Oslo

14.-15. mars 2011, Voksenåsen, presentasjon parallelsesjon, Voksenåsen, Oslo

17-18. oktober 2011 presentasjon i Romlaboratoriet, KHiO, Oslo

19.-20. mars 2012, presentasjon parallelsesjon, Voksenåsen, Oslo

22.-24. oktober 2012, KHiB, Bergen

25- 26. mars 2014, presentasjon parallelsesjon, Voksenåsen, Oslo

Stipendiatseminar:

Seminar om kunstnerisk utviklingsarbeid, Voksenåsen, Oktober 2010

Seminar 1: Tekst og sjanger. KHiB, Bergen, 1.-3. desember 2010

Seminar 2: Kritisk refleksjon, KHiO, Oslo, 30. januar-1. februar, 2012

Seminar 3: Opphavsrett, estetikk og fagetikk, Bjørnefjorden, 30.mai-1.juni 2012

Seminar 4: Prosjektutviklingen, Sem gjestegård, Asker, 10.-11. Februar 2014

Kurs organisert av Kunsthøgskolen i Oslo:

«Being a Researching Participant. Interview and Dialogue through Qualitative Methods». PhD-Forskningskurs Universitetet for miljø og biovitenskap(UMB). 5 ECTS studiepoeng. Våren 2011.

«Bad writing for artists», Skrivekurs for stipendiater med Mike Sperlinger, Oktober 2014

Sertifiseringskurs Kunsthøgskolens verksteder:

Prototypeverksted, Prosjekttorget, Laser printer, 3D-prints, 3D-scanning og fotoatliér.

Undervisning og faglig engasjement KHIO:

Veiledning Kunsthøgskolen i Oslo, Norges Musikkhøgskole og Munchmuseet, og befarig på Centre Pompidou i forbindelse med MA-prosjektet «Les Jeudis» 2011.

Kurs P23 for 2. år BA, forelesninger og veiledning, samarbeid med Mette Lorang om arbeidet i Romlaboratoriet

Veiledning og vurdering MA-utstillingen «Work in Progress», 2011

Kurs P35 *Formidling* for 2. år BA, kursholder sammen med Birgitte Appelong, 2012

- Del 1: Stockholmsmessen

- Del 2: Utvikling av installasjon for Oslo museum i forbindelse med utstillingen Spor på Stedet

Kurs P23 - *funksjon og kommunikasjon: En utstilling om temaet tilgjengelighet for alle i R5*, Regjeringsbyggets vestibyle i Akersgaten, 2012

Gjennomført utover obligatorisk undervisning, med permisjon fra stipendiat, mai 2012

Aktiv deltagelse i utvikling av *Romlaboratorium* 2011-2012

Presentasjoner av Stipendiatarbeidet på allmøte designfakultet

Presentasjoner av Stipendiatarbeidet på fakultetets kollegiemøte

Medlem i Kunsthøgskolens KUF-utvalg 2012-2014

Varamedlem Nasjonalt råd for kunstnerisk utviklingsarbeid

Jeg har ellers hatt mange prosjektsamtaler med MA-studenter i forbindelse med at jeg hadde arbeidsplass i deres arbeidssal. Jeg har deltatt på gjennomganger av prosjektpresentasjoner av BA-studentenes kurs angående utstilling. I tillegg til SRVD-kurset MA-studentene hadde på Kulturhistorisk museum, har det vært et verdifullt bidrag i mitt prosjekt å kunne invitere studentene, særlig fra Design og Koreografi, til eksperimenter og workshops i mitt stipendprosjekt utover deres undervisningsplan.

5 – UTVIKLINGSARBEIDETS REFERANSELISTE

Referansestil: *Chicago b/fotnotestil*

- Abram, David. «Filosofi på vei til økologi» i David Abram *Sansenes magi: Å se mer enn du ser: persepsjon og språk i en mer-enn-menneskelig verden*. Oversatt av Kari Bu. Oslo: Flux, 2008.
- Alnæs, Anne. «Fra scenografi til minimalisme». *Byggekunst* nr:4 (1998): 10 -14.
- Arntzen, Knut Ove. «Mellom estetikk og kontekst», *scenekunst.no*. Frigitt 11.01.2013. Nedlastet 29.07.2015. <http://www.scenekunst.no/pub/scenekunst/main/?aid=2531>
- von Arx, Serge. «Researched scenography». Hovedinnlegg ved *OISTAT konferansen ReSEARCH: Designing Performance – Performing Design*, Helsinki 6. Juni 6, 2008.
- Bal, Mieke. «Exhibition as Film». I *Exhibition Experiments*, redigert av Sharon Macdonald og Paul Basu, Oxford: Blackwell, 2007.
- Bettum, Anders. «Interkulturelt museum (IKM)», *Store Norske Leksikon* Nedlastet 20.07.2015. https://snl.no/Interkulturelt_museum_%28IKM%29
- Bildmuseet Umeå Universitet. «Felleskapsprosjektet å fortette byen / Searching for the Smooth Space». I utstillingskatalogen *Bildmuseet Autumn 2014*, 12-13. Frigitt på nett, nedlastet 29.07.2015. http://issuu.com/bildmuseet/docs/bildmuseet_autumn_2014_04d19efa04aef0
- Bildmuseet Umeå Universitet. «FFB / Searching for Smooth Space». Nedlastet 29.07.2015. <http://www.bildmuseet.umu.se/sv/utstaellning/felleskapsprosjektet-aa-fortette-byen/12101>
- Bishop, Clare. «Antagonism and Relational Aesthetics». *October* nr 110 (2004): 51-79.
- Black, Graham Black. *The Engaging Museum. Developing Museums for Visitor Involvement*. London: Routledge, 2005.
- Blauvelt, Andrew. «Towards Relational Design.» *The Design Observer*. Frigitt 11.03.2008. <http://designobserver.com/feature/towards-relational-design/7557/>
- Boas, Robin. «Neocolonial collaboration: Museum as Contact Zone revisited». *Museum Anthropology* 34, nr. 1, (2011) 56–70.

- Bothner-By, Annelise. «Kvalitativt intervju som metode i en designprosess». Upublisert essay i forskningskurset «Beeing a researching participant», Stipendprogrammet for kunstnerisk utviklingsarbeid, Kunsthøgskolen i Oslo, Fakultet for Design, 20.05.2011. [Tilgjengelig på <http://cargocollective.com/bothner-by/Tekster>]
- Bothner-By, Annelise. «På utstilling med andre». Arkitektur N, nr. 01/12 (2012): 48-57. [Tilgjengelig på <http://cargocollective.com/bothner-by/Tekster>]
- Bothner-By, Annelise og Anne Birkeland. «The Garden of Stairs - Combining spatial and social experience in an education geology installation». I *The transformative Museum, proceedings of the DREAM conference*, redigert av Erik Kristiansen, 43-49. Odense: Danish Research Center on Education and Advanced Media Materials, 2012. [Tilgjengelig på <http://cargocollective.com/bothner-by/Tekster>]
- Bothner-By, Annelise og Saphinaz Amal Naguib. «The politics of participation - a reflection on the design for spatial presence and social interaction in the exhibition space». Paper presentert på seminaret *Being Visitors - Becoming Producers. The poetics and Politics of Audience Participation*, 26. - 28. okt. 2012, Hildesheim, Tyskland. [Tilgjengelig på <http://cargocollective.com/bothner-by/Tekster>]
- Bourriaud, Nicolas. *Relasjonell estetikk*. Oversatt av Boel Christensen-Scheel, Oslo: Pax Forlag, 1998.
- Branzell, Arne. *Nogåt om... , en liten skissbok om det opplevda rummet*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola, 1995.
- Braathen, Martin. *Alt er arkitektur! neoavantgarde og institusjonskritikk i Norge 1965-1970*. Trondheim: Tapir akademisk forlag, 2010.
- Cappelen, Birgitta og Anders-Petter Andersson, «Co-created staging: situating installations». I *Media Arts Conference, IMAC2011, Re-new digital arts festival* redigert av Morten Søndergaard, 24-30. København: Aalborg Universitetsforlag, 2012.
- Carolin, Clare og Cathy Haynes (redaktører) «The Politics of Display. Ann-Sofi Sidén's WARTE MALI, Art History and Social Documentary», et seminar med Laura Bear, Clare Carolin, Griselda Pollock og Ann-Sofi Sidén. I *Exhibition Experiments*, redigert av Sharon Macdonald og Paul Basu, 154-174. Malden, Mass.: Blackwell, 2007.

- Dalseg, Aud. *Utstilling som form*. Redigert av Kristin Ketola Bore og Birgit Helene Jevnaker. Oslo: Orfeus Publishing, 2013.
- Dernie, David. *Exhibition Design*. New York: W.W. Norton, 2006
- Einarsson, Hans-Philip. «Pionerutstilling om norske sigøynere.» *Kulturrådets nyhetsbrev*. 30.10.2014. Nedlastet 20.07.2015. <http://www.kulturradet.no/museum-arkiv-kulturvern/vis-artikkel/-/pionerutstilling-om-norske-sigoy-nere>.
- Eriksen, Anne. *Museum. En kulturhistorie*. Oslo: Pax, 2009
- Eriksen, Hege Marie. *Museumsarkitektur: en studie av nyere norske museumsbygg*, ABM-skrift # 7. Oslo: ABM Utvikling, 2004.
- Evensen, Knut. «The fight against isolation in the network of human and non-human actors». Hovedoppgave, University of Oslo, 2003. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-10072>
- Exploratorium. Going Ape: Achieving Active, Prolonged Engagement with Science Centre Exhibits*, forskningsprosjekt ved Exploratorium, San Fransico, USA. Nedlastet 28.07.2015. http://www.exploratorium.edu/vre/ape//ape_intro.html
- Falk, John. *Identity and the Museum Visitor Experience*, Walnut Creek, Calif: Left Coast Press, 2009.
- Falk, John og Lynn D. Dierking. *The Museum Experience*. Washington, D.C: Whalesback books, 1992.
- Foucault, Michel. *Overvåkning og straff. Det moderne fengsels historie*. Oversatt av Dag Østerberg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1999.
- Fraser, Annabel og Hanna Coulsson. «Incomplete stories». I *Museum Making: Narratives, Architectures, Exhibitions (Museum Meanings)*, redigert av Suzanne Macleod, Laura Hourston Hanks og Jonathan Hale 223-233, London: Routledge, 2012
- Frayling, Christopher. «Research into Art & Design», bind I. nr. I *Royal College of Art Research Papers*. London: Royal College of Art, 1994
- Gaukstad, Kristin M. «Hvem skal fortelle romfolkets historie?». *Aftenposten*. 22.08.2012. Nedlastet 20.07.2015 <http://www.aftenposten.no/meninger/Hvem-skal-fortelle-romfolks-historie-6971247.html>.

- Glomdalsmuseet. *Latjo drom. Romanifolkets/taternes kultur og historie*. Nedlastet 20.07.2015. <http://old.glomdalsmuseet.no/html/romani/latjo-drom/om.htm#Samarbeid>
- Gobo, Giampietro. *Doing ethnography*. London: Sage, 2008.
- Gonseth, Marc-Olivier og Nicolas Yazgi. *Le musée cannibale*. Neuchâtel: Musée d'ethnographie, 2002.
- Guttu, Ane Hjort. *Kunst og Frihet. Kritisk refleksjon*, Program for kunstnerisk utviklingsarbeid, Kunsthøgskolen i Oslo, avdeling Kunstakademiet. Oslo 2013.
- Hall, Edward T. *The Hidden Dimension*. New York: Anchor Books, (1969), 1990.
- Halstensen, Ruth Hege. «Opplevelsens materialitet. Institusjonskritikk, opplevelsesøkonomi og muntlig tradering i Tino Sehgal's kunstnerskap». Masteroppgave, Universitetet i Oslo, 2009. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-23176>
- Hansen, Lars Emil. «Forord». I *Norvegiska romá – norske siøynere, Ett folk – mange stemmer*, Utstillingskatalog redaktør Gazi Ôzcan. Oslo: OM;Interkulturelt museum, 2015.
- Hirsch, Nikolaus. «Institution Building as Curatorial Practice». *Oncurating.org*, nr. 2 (2009): s 3-6. Nedlastet 18.06.2015 <http://www.on-curating.org/index.php/issue-2.html>
- Hirsch, Nicolaus. *On Boundaries*. New York: Lukas&Sternberg, 2011.
- Hirsch, Nikolaus. «Who speaks? Institutional Models and Practices of Authorship». I *(Re) Staging the Art Museum*, redigert av Tone Hansen. Berlin: Henie Onstad Art Centre/Revolver Publishing, 2011.
- Hjort, Peter. «Tverrfaglig samarbeid». Forelesning for en fellessamling av studenter i helsefagutdanningene på Høgskolen i Oslo, Oslo, 05.01.2004. Nedlastet 29.07.2015. www.hf.hio.no/tverrfaglig/TM-Veks-2/Tverr_sam_brukermed.doc
- Huseby, Hege Børrud. «På grensen til kunst?» *Om utstillinger ... og andre former for multimedial historieformidling* (blogg). 01.11.2011. <http://museumsandmedia.blogspot.no/2011/10/pa-grensen-til-kunst.html>

- Insulander, Eva og Staffan Selander. «Designs for learning in museum Contexts», bind 2, *Designs for learning*. Stockholm: Stockholms universitet, 2009.
- Klingenberg, Ellen S. «Bevaring av Kulturopplevelse». *Arkitektur N*, nr. 1/11 (2011): 34-41.
- Klingenberg, Ellen S. «Interspace». academia.edu. Nedlastet 29.07.2015. <https://www.academia.edu/198044/Interspace>
- Klingenberg, Ellen S. «Mellomrommet». I *Designkompetanse*, redigert av Astrid Skjervén, Oslo: Akademisk Publiserings, 2005.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. «Nasjonale minoriteter. Europarådets rammekonvensjon.» Frigitt 10.11.2014. <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/nasjonale-minoriteter/midtpalte/europaradets-rammekonvensjon>
- Kries, Mateo. «Modern cabinets of curiosities: Design exhibitions from Le Corbusier to Jasper Morrison». I *It's not a garden table, art an design in expanded field*, redigert av Jörg Huber, Burkhardt Meltzer og Heike Munder. Zürich: JRP|Ringier, 2011.
- Kultur- og kirke departementet. "Framtidas museum — Forvaltning, forskning, formidling, fornying". *St.meld. nr. 49 (2008-2009)*. Oslo: Kultur- og kirke departementet.
- Kulturrådet. *Brudd*. Oslo: Kulturrådet, 2006. Frigitt på nett, nedlastet 28.07.14 <http://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/publikasjon-brudd>.
- Kunsthøgskolen i Oslo. «Moderne og postmoderne scenisk kunst i historisk og estetisk perspektiv.» Nedlastet 12.02.2015. <http://www.khio.no/Norsk/Nyheter/Arkiv/Balletthogskolen/%E2%80%9DModerne+og+postmoderne+scenisk+kunst+i+historisk+og+estetisk+perspektiv%E2%80%9D.d25-SwdHOX3.ips>.
- Kunsthøgskolen i Oslo. «Utlysning av KUF-midler». Nedlastet 28.07.2015. http://www.khio.no/Intranett/Kunstnerisk_utviklingsarbeid/Utlysning_av_KUF-midler/
- Kunstnernes Hus, «Tino Sehgal». Nedlastet 28.07.2015. <http://www.kunstnernes-hus.no/kunst/tino-sehgal/>
- Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend, *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1989.

- Latour, Bruno. «Where Are the Missing Masses? The Sociology of a Few Mundane Artifacts». I *Shaping Technology-Building Society. Studies in Sociotechnical Change*, redigert av Wiebe Bijker og John Law, 225-259. Cambridge Mass: MIT Press, 1992.
- Latour, Bruno *We Have Never Been Modern*. Oversatt av Catherine Porter. New York: Harvester Wheatsheaf, 1993.
- Leahy, Rees. *Museum Bodies, The Politics and Practices of Visiting and Viewing*. Farnham: Ashgate, 2012.
- Leegaard, Axel M. og Rikke E. Witthøft. «Utstillingsanmeldelse», Lillestrøm videregående skole.» I *Norvegiska romá – norske siøynere, Ett folk – mange stemmer, Utstillingskatalog* redigert av Gazi Ôzcan. Oslo: OM;Interkulturelt museum, 2015.
- Leshem, Sosh og Vernon Trafford. «Overlooking the Conceptual Framework» *Innovations in Education and Teaching International* 44 nr. 1 (2007): 93-105.
- Loreng, Jan, Lee Skolnick og Craig Berger. *What is Exhibition design?* Mies, Sveits: Rotovision, 2007.
- Malmquist, Einar Bjarki. «Ydmykhet og økologi - intervju med Juhani Pallasmaa» *Arkitektur N*, nr. 01/10 (2010): 19.
- Myllykoski, Mikko. «Less is more». *Exhibitionist 2010 nr. 2* (2010): 72-74.
- Naguib, Saphinaz-Amal. «Representasjoner av kulturelt mangfold i kulturhistoriske museer». I *Samling og museer*, redigert av Bjarne Rognan og Arne Bugge Amundsen, 277-294. Otta: Novus forlag 2010.
- Norendal, Signy (redaktør). «Tema: Utstillingsdesign» *Museumsnytt Nr. 4* (2014)
- O'Doherty, Brian. *Inside the White Cube: The Ideology of the Gallery Space*. Santa Monica: The Lapis Press, (1976), 1986
- Pallasmaa, Juhani. *The Eyes of the Skin. Architecture and the Senses*. Chichester: John Wiley, 2005.
- Pallasmaa, Juhani. «An architecture of the seven senses». I *Toward a New Interior – An anthology of Interior Design Theory*, redigert av Lois Weinthal, 40-49. New York: Princeton Architectural Press 2011. (Først utgitt i 1994).

- Pearce, Susan. «Materiality and Intangibility: Contested Zones». *Museological Review* nr. 15 (2011):viii-ix
- Polanyi, Michael. *Personal Knowledge : Towards a Post-Critical Philosophy*. Chicago: University of Chicago Press, 1958
- Prasad, Anshuman. «The Contest Over Meaning: Hermeneutics as an Interpretive Methodology for Understanding Texts». *Organizational Research Methods* 5, nr 1. (2002) s.12-33.
- Program for kunstnerisk utviklingsarbeid. «Stipendiatprogrammet». Nedlastet 28.07.2015.<http://artistic-research.no/stipendiatprogrammet/>
- Psarra, Sophie. *Architecture and Narrative, The formation of space and cultural meaning*. New York: Routledge, 2009.
- Rekdal, Per B. «Trenger vi en "redaktørplakat" for museer?» *Museumsnytt* nr. 5/2009 (2009). Frigitt på nett 05.01.2010. Nedlastet 20.07.2015 <http://www.museumsnytt.no/meninger/trenger-vi-en-redaktorplakat-for-museer>
- Ranciere, Jaques. «The Emancipated Spectator». *ARTFORUM* 45 nr. 7 (2007): 271-280
- Rashidi, Ingrid Halland. «Ting og rom. Norske sigøynere, Oslo Museum (Interkulturelt Museum)». *Nordisk museologi* nr. 1 – 2015 (2015), 142-148. Frigitt på nett. Nedlastet 27.07.2015. https://www.academia.edu/12091154/Ting_og_rom._Norvegiska_Romá_Norske_sigøynere._Oslo_Museum_Interkulturelt_Museum_
- Rognan, Bjarne og Arne Bugge Amundsen. *Samling og museum. Kapitler av museenes historie, praksis og ideologi*. Oslo: Novus Forlag, 2010.
- Rounds, Jay. «Meaning-making: a new paradigm for museum exhibits?» *Exhibitionist* 1999 nr. 2 (1999): 5-8.
- Schön, Donald. *The Reflective Practitioner: How professionals think in action*. London: Temple Smith, 1983.
- Simon, Nina «Visitor Participation, Opportunities and Challenges». *Exhibitionist* 2010 nr. 1 (2010): 70-72.
- Simon, Nina. *The Participatory Museum*. Santa Cruz, Calif: Museum 2.0, 2010.

- Skjerdal, Cecilie. «Norvegiska Romá - Norske sigøynere» *Museumsnytt nr. 2-2015 (2015)*: 20-23. Friggitt på nett 28.07.2015: <http://www.museumsnytt.no/annmeldelser/norvegiska-roma-norske-sigoynere>
- Skogaas, Peder og Kåre Lilleholt. *En for hverandre: Sigøynerne Milos Karoli og Frans Josef forteller*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1978.
- Smeds, Kerstin. «Om utstillingens sätt att tala» *UtställningsEstetisk Forum*. 2014. Nedlastet 28.07.2015 <http://www.ueforum.se/essaer/14-5essa1kerstin-smeds.php>
- Staniszewski, Mary Anne. *The Power of Display. A History of Exhibitions at the Museum of Modern Art*. Cambridge, Mass: MIT Press, 2001.
- Steen, Marc. «Co-Design as a Process of Joint Inquiry and Imagination». *DesignIssues*: 29, Nr. 2 (2013): 16-28.
- Sætre, Charlotte (redaktør). *Building Blocks. En arkitekturutstilling med unge i sentrum, utstillingskatalog*. Oslo: Norsk design og arkitektursenter, 2011.
- Thiis-Evensen, Thomas. *Arkitekturens uttrykksformer*. Oslo: Universitetsforlaget, 1987.
- Thiis-Evensen, Thomas. «Arkitekturens maktgrammatikk». I *Maktens korridorer. Arkitektur som politikk*, redigert av Cathrine Kullberg Christophersen, 5-14. Oslo: Norsk form, 1998.
- Yin, Robert K. «Case Study Research. Design and Methods», bind 5, *Applied Social Research Methods Series*. Newbury Park: Sage Publications, 1989.
- Østergaard, Edvin. *Ett skritt tilbake og to frem, en fenomenologisk studie av bønder i omstilling til økologisk landbruk*. Dr.scient.avhandling. Norges landbrukshøgskole. 1998.

VEDLEGG 1.

Faglig ansvarlig Gazi Özcan, OM; Interkulturelt Museum, Juni 2015.

Fra «Romfolk i Norge» til «Norvegiska romá/norske sigøynere».

Prosjektets prosess og utfordringer:

I 2010 startet Oslo Museum forsknings- og dokumentasjonsprosjektet «Romfolk i Norge». Fra 2010 til 2013 har det blitt samlet et omfattende material bestående av foto, film, lyd og intervjuer av både tilreisende og norske romá. Det samlede materialet dannet grunnlaget til utstillingen Norvegiska romá – norske sigøynere.

Både forsknings- og dokumentasjonsprosjektet og utstillingsprosjektet har, på mange måter, vært mer utfordrende enn antatt.

Norske sigøynere har liten tillit til tiltak, handlingsplaner og prosjekter om dem selv. De vil ikke lenger være passive «gjenstander» for ulike prosjekter og velmenende planer. Imidlertid er det ingen mekanisk sammenheng mellom å skape tillit og å oppnå et mål i samarbeid. Prosessen i samarbeid med marginaliserte og utsatte grupper bærer en uforutsigbarhet som er en naturlig del av selve samarbeidet. Sigøynerbefolkningen i Norge er ingen samlet gruppe. Interne konflikter, et sterkt internt hierarki som preger flertallets holdninger til samfunnet utenfor gruppen og uforutsette begivenheter fører til at samarbeid og kontakten med selve gruppen brytes over lengre perioder. En tett og stabil kontakt i samarbeid med utsatte og marginaliserte grupper og personer som norske sigøynere, er en forutsetning for et «riktig» resultat. Dette har vært en stor utfordring i vårt prosjekt.

Til tross for gjensidig tillit og en riktig dialog med sigøynerbefolkningen i Norge, har uforutsette begivenheter over lange perioder vært et hinder for kontinuitet i samarbeid med gruppen. Slike omstendigheter over lengre perioder har skapt utilsiktede konsekvenser. Et av hovedprinsippene i prosjektet er å oppnå resultatet sammen med sigøynergruppen som vi har samarbeidet med helt fra starten av. Uforutsette mekanismer og interne hendelser får i denne sammenheng alvorlige konsekvenser i prosjektet. Ett eksempel på overnevnte utfordringene er det som skjedde på Torshov i Oslo i våren 2013. I mars 2013 gikk to rivaliserende familier til krig mot hverandre i Oslo. Episoden endte opp med flere ble livstruende skadet. Resultatet av denne hendelsen fikk store konsekvenser for prosjektet. Nesten halvparten av gruppen måtte forlate landet på grunn av hevnaksjoner fra den ene familien. Prosjektgruppen mistet kontakten med store familier som ville ha sentrale roller både i prosjektet og i utstillingen. Denne episoden resulterte i at vi Oslo Museum måtte utsette åpningen ca. 8 måneder senere enn det som var planlagt i utgangspunktet.

Om samarbeid med gruppen.

- 1) Museets ansatte i prosjektgruppen har fra starten av prosjektet og i utstillingsarbeidet stått for etablering og kontinuitet i dialogen med norske romá/sigøyner-miljøet. Det ble etablert en referansegruppe bestående av rom i 2012. Denne referansegruppen som var tenkt å jobbe tett sammen med prosjektgruppen ble oppløst etter sitt 4. møte på grunn av overnevnte (Torshov) episoden internt i miljøet.
- 2) Etter (Torshov) episoden ble det lagt vekt på en mer personbasert-dialog (ikke med store familier) med individer fra miljøet. Bordfilmene både i dokumentasjonsrommet og i bryllupsrommet er gode eksempler på denne individbaserte dialogen i produksjonsfasen.
- 3) Hver film ble skapt i et riktig og godt samarbeid mellom museumsansatte og deltakere fra norske romá. Romá hadde reel mulighet til å endre innhold i filmene og formidle kulturell og tradisjonell trekk med sine egne premisser.
- 4) Den fysiske utformingen av bryllupsrommet og de få fysiske gjenstandene ble valgt ut sammen med romá.

Samarbeide når utstillingen er åpnet.

- 1) Det var mange romfamilier og enkelte personer fra romámiljøet under åpningen, deltakelsen fra miljøet i åpningen var sånn sett en suksess.
- 2) Det ble bestemt at den oppløste referansegruppen skal gjenetableres for både å ha en kontinuerlig dialog mellom museet og miljøet, samt for å bruke utstillingen som en aktiv arena til diskusjon og debatt.
- 3) Foreløpig er det ansatt én rom formidler fra miljøet som tar i mot publikum og er med på å formidle utstillingen. Dette var et av de viktigste premisene i søknadene våre til kulturrådet. Det er tenkt å ansatte en formidler til men, dette er avhengig av publikummets interesse og besøk av utstillingen.
- 4) Bruk av begrepene sigøyner og romfolk/romá er kontekstavhengige i utstillingen. I (tidligere) historisk sammenheng har det blitt brukt «sigøyner» mens begrepet «rom/romá» er brukt i forbindelse med nyere tid.

